

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1875. Andra Kammaren. N:o 29.

Onsdagen den 7 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades det i Kammarens sammanträde den 30 nästlidne Mars förda protokoll; och anmälde i sammanhang dermed Herrar Edström och Jonas Andersson i Häckenäs, att de icke öfvervarit nämnda sammanträde och således ej heller deltagit i det beslut, Kammaren då fattat i anledning af Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts utlåtande öfver Herr Ehrenborgs motion, angående lagstiftning för arbetare, som vid arbetsföretag utom deras hemort taga anställning.

Likaledes justerades protokollet för den 31 Mars, äfvensom protokollsutdrag för den 5:te i denna månad.

§ 2.

Enligt derom förut fattadt beslut, företogs nu till behandling Konstitutions-Utskottets memorial N:o 6, angående fullbordad granskning af de i Stats-Rådet förda protokoll.

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.

I detta memorial hade Utskottet anmält:

att vid nyss nämnda granskning Utskottet icke funnit skäl att mot någon ledamot af Stats-Rådet tillämpa 106 § Regeringsformen;

hvaremot Utskottet:

ansett Stats-Rådets och särskildt föredragandens för Civildepartementet förfarande i nedan omförmälda ärende vara af beskaffenhet att böra, enligt 107 § Regeringsformen, hos Riksdagen anmälas.

Beträffande det ärende, som Utskottet sålunda gjort till föremål för sin anmälan, hade Utskottet anfört, att sedan sistlidna års Riksdag i underdånig skrifvelse anhållit, att Kongl. Maj:t täcktes taga frågan om Kommers-kollegii indragning eller förändrade orga-

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

nisation under förnyad ompröfning och för nuvarande Riksdag framlägga de förslag i ämnet, hvartill omständigheterna funnes föranleda, samt dervid tillika anmält Riksdagens beslut, att, intill dess denna organisationsfråga kunde varda slutligen afgjord, det för nämnda embetsverk anvisade aflöningsanslag skulle minskas med 6,000 kronor, utgörande skilnaden mellan det belopp, som hittills varit för en president å Kommerskollegii stat uppfördt, och den särskilda ersättning af 1,500 kronor, hvilken en bland Kollegii ledamöter, under den tid presidentsembetet hållits obe-satt, uppburit för bestridandet af de med samma embete förenade göromål — så hade, då Riksdagens berörda skrifvelse den 29 Maj 1874 inför Hans Maj:t Konungen föredrogs af Chefen för Civildepartementet, Herr Statsrådet *Bergström*, i närvaro af Hans Excellens Herr Justitie-statsministern *Carleson*, Hans Excellens Herr Statsministern för utrikes ärendena *Björnstjerna* samt Herrar Statsråden *Bredberg*, *Berg*, Friherre *Leijonhufvud*, *Wærn*, *Wennerberg*, Friherre *Alströmer* och *Weidenhielm*, Stats-Rådet, på de af föredragande Departementschefen anförda skäl, uti hvilka Stats-Rådets öfrige ledamöter instämt, i underdånighet tillstyrkt Kongl. Maj:t att icke bifalla Riksdagens omförmälda beslut, utan anbefalla Statskontoret att, i enlighet med den för år 1874 gällande riksstat, sådan den funnes införd uti den hos Statskontoret befintliga s. k. hufvudliggare, i nämnda liggare bland utgiftsanslagen å riksstatens sju hufvudtitel under anslagstiteln: "Kommers-kollegium" fortfarande upptaga presidentslönen till oförminskadt belopp, 7,500 kronor; hvarjemte, vid det förhållande att Riksdagen uti den af honom för år 1875 upprättade riksstat utfört statsverkets inkomster med en summa, som enligt beräkning icke lemnade full tillgång till betäckande af ifrågavarande lönebelopp, Stats-Rådet hemställt, att Kongl. Maj:t måtte förklara sig vilja vid uppkommande behof af medlens användande för afsedda ändamålet förordna om anvisande å statsmedel af det belopp, som till fyllande af presidentslönen enligt embetsverkets aflöningsstat erfordrades; och hade hvad Stats-Rådet sålunda tillstyrkt blifvit af Hans Maj:t Konungen godkändt.

I anledning af Utskottets ifrågavarande anmälan, mot hvars framställande åtta af Första Kammarens ledamöter reserverat sig, ävensom bland Andra Kammarens ledamöter Herr *Hæggström* anmält sin reservation, afgåfvos nu yttranden af:

Herr *Key*: Efter en dag, sådan som denna, och efter de uttalanden från ömse håll, som i dag sannolikt komma att göras, kan det icke slå fel, att ju icke ganska många af dem, som företrädesvis vilja uti oppositionens uppträdande spåra personliga motiv skola stämpla åtskilliga af oppositionens män såsom "taburettsjägare," "statsrådsäteskräfvare" och Gud vete allt, hvarpå de i detta hänseende kunna pröfva sin uppfinningsförmåga, under det, å andra sidan, vår ministère skall förklaras vara den visaste areopag, som någonsin suttit uti Konungens råd, och för hvilken "fol-

“kets kärlek“ är den enda “belöningen“. Men om man af öfverdrifterna å ömse sidor skulle sluta till, att någon är *oumbärlig*, så, i fall en oppositionsman skulle hysa denna föreställning, må han då blott erinra sig, huru snart och huru fullständigt hans föregångare blifvit förgättna; skulle åter någon regeringsledamot göra sig en dylik föreställning, behöfver han blott vänta några ögonblick, för att finna, huru snart detta öfverdrifna smicker skall egnas och alla dessa rökoffer tändas äfven för hans efterträdare. Härom är nu icke mycket att säga; detta är den politiska mannens öde, och han får finna sig deri, ty till öfverdrifter om denne gör sig hvarje samtid skyldig, vare sig med afseende å beröm eller tadel eller — glömska. Så mycket vill jag dock säga, att, trots allt hvad man velat föregifva, majoriteten i denna Kammare är sådan, att den icke förväxlar personer med åsichter. De senare äro för den allt, den förra intet; och jag tror mig, om denna majoritet kunna uttala det omdömet, att den hellre skulle se den nuvarande ministären med nya åsichter, än en ny minister med den nuvarandes åsichter. Utan en samtidig systemförändring skall ett personalombyte blott betraktas som en dekorationsförändring. Men när man talar om åsichter och om nya åsichter, så ber jag att få betona, att det icke är fråga om sådana åsichter, hvilka accepteras med Biskop Brasks förbehåll, utan åsichter, hysta, uttalade, tillämpade och genomkämpade med den inre öfvertygelsens hela fasthet och värma.

En af regeringens mest nitiska och talangfulla anhängare inom denna Kammare yttrade vid remissen af statsverkspropositionen, med afseende derpå att regeringen i fråga om dyrtidstillägget till embetsmännens löner icke föreslagit sådant till högre belopp än 20 procent, under det den förlidet är begärt 30 procent, att detta regeringens beteende vore klandervärdt, såsom icke utvisande en “fast, konsekvent och aktningsbjudande hållning“.

Jag tager för afgjort, att, om detta omdöme är tillämpligt på nämnda fall, det äfven är det på andra förhållanden. I sådant afseende vill jag då erinra Herrarne om, huru frågan om en ny arméorganisation blifvit skött under de senare åren. Jag vill icke här upprepa de yttranden, som vi hafva i förskt minne från de lagtima och urtima riksdagarne år 1871, då från statsrådsbänken uttalades, hurusom denna Kammare icke borde invagga sig uti föreställningen om, att indelningsverket skulle kunna komma att upphävas, äfvensom huruledes ministrarne då förklarade sig fast vidhålla åsikten om nödvändigheten af detsammes bibehållande, helst de vore fullt förvissade om, att hela landet delade samma mening. Jemför man nu dessa uttalanden med dem, som afgifvits i år till statsrådsprotokollet, i fråga om det nya härorganisationsförslaget, ber jag att få hemställa till Herrarne, huruvida detta kan kallas en *fast, konsekvent och aktningsbjudande hållning*.

Gå vi till en annan fråga eller till den om en förändrad lydelse af 80 § Regeringsformen, så erinra vi oss, att det förslag, som regeringen i fjor härom afgaf, då antogs af denna Kammare, men afslogs af Första Kammaren med en mycket ringa majoritet.

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

då deremot det förslag, som Regeringen till denna Riksdag i frågan afgifvit, af begge Kamrarne blifvit förkastadt under det Regeringens förslag från i fjor af dem antagits. Hvad nu karaktersskillnaden mellan dessa begge förslag beträffar, så afsåg det först framlagda endast *grunderna* för den nya härordningens bildande, hvaremot det senare upptager icke blott dessa *grunder*, utan äfven *de för deras tillämpning oundgängliga anslag*. Jag ber att få till Herrarnes bepröfvande hemställa — man må nu vara så oense som helst i fråga om nyttan af så beskaffade, skarpare eller mildare uttalanden — huruvida man kan anse, att dessa tvänne förslag innehålla alldeles detsamma; att grunder "*samt*" anslag äro detsamma som grunder *ensamt*. Det förefaller mig, att detta vore detsamma, som i fall man skrefve en förbudssedel och bestälde "lösa hästar", man dermed afsåg att få både "hästar och vagn". Jag vågar påstå, att ingen skulle komma fort genom att skrifva en sådan förbudssedel. Och den nämnda förändringen — hvilken man under diskussionen derom i år velat påstå icke vara någon förändring — är så mycket sämre, som, i fall man vidblifvit samma uppställning af förslaget, som det hade i fjor, man då i detsamma möjligen kunnat försöka framdeles inlägga en mening, som man nu förgäfvess skall söka gifva detsamma, sedan man till "grunderna" uttryckligen fogat "anslagen". Det förefaller mig således, som om den tolkning, hvilken regeringen velat gifva den ifrågavarande paragrafen, nu efteråt står i en vida sämre ställning, än den från regeringens ståndpunkt behöft vara, i fall ett så beskaffadt skärpt ändringsförslag icke blifvit framlagdt, och jag ber att få hemställa till Herrarne, huruvida man kan anse, att, då tvänne så olika förslag, med blott ett års mellantid framkommit, detta bevisar en *fast, konsekvent och aktningssjudande hållning*.

Vidare skall jag bedja att få erinra Herrarne om ännu en annan sak. Vi hafva här fått emottaga ett förslag om indragning af arméns boställen, hvilket förslag äfven af Riksdagen, blifvit antaget. Regeringen har deruti med fullt förtroende öfverlemnadt dessa boställen åt representationen emot ersättning af ordinarie anslag, hvilka till en början dock skulle utgå på extra stat. Detta förslag emottogo vi på samma gång, som man uti grundlagen söker få införd en bestämmelse, hvarigenom de för den nya arméorganisationen nödiga anslag, uppgående till ett belopp af omkring 29 millioner kronor, skulle komma att undandragas Riksdagens ensidiga pröfning. Jag vill fråga Herrarne, om detta är ett prof på en *fast, konsekvent och aktningssjudande hållning*.

Jag skall nu öfvergå till frågan om Kommers-kollegium, och ber då att få nämna, det jag väl kunnat fatta, att den Konungens rådgifvare, hvarom här är fråga, med de åsigtter, som han uttalat i denna Kammare, skulle velat tillsätta en president i kollegiet, men att han icke tillstyrkt detta utan blott låtit uppföra den för denna plats bestämda lönen, 6,000 kronor, uti Statskontorets "berömda" liggare, det vågar jag föreställa mig icke är ett beteende som öfverensstämmer med den fasthet, som vågar säga B, när den sagt A.

Jag tror icke, mine Herrar, att konungamakten skyddas genom dylika starka anlopp och svaga återgång; konungamakten skyddas bäst genom att säga ett och dervid blifva.

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Jag beklagar högeligen uppkomsten af denna s. k. konstitutionela konflikt, om hvilken jag icke vill ingå i några deduktioner; ty frågan om ordinarie och extra ordinarie anslag har dels uti tidsningspressen, brochyren och andra skrifter, dels uti denna Kammarare under föregående diskussioner blifvit mer än nog afhandlad och, säge hvad man vill, den frågan är redan faktiskt afgjord.

Jag behöfver således icke och ämnar ej heller ingå i någon pröfning af de olika anslagens natur. Deremot vill jag betona, att konungamakten icke stärkes genom att man ännu en gång såsom nu flyttar striden in på ett område, der representationen icke kan gifva vika — och i detta fall måste den segra.

Nu vill man troligtvis säga, att detta ömtåliga häfdande af Riksdagens sjelfbeskattningsrätt är öfverdrifvet, att hela saken reducerar sig till en ren obetydlighet. Man skall säkert söka så mycket som möjligt bortblanda saken genom att af en sjelfbeskattningsfråga göra en fråga om en ministerförändring. Men, mine Herrar, tager man saken sådan den är, eller att här gäller svenska folkets sjelfbeskattningsrätt, då gäller det en stor fråga! Betraktas saken åter endast såsom en ministerförändringsfråga, då är den liten.

Man vill måhända derjemte påstå, att Andra Kammarens majoritet genom sitt åtgörande i denna sak endast söker åstadkomma en regerande Riksdag, och att vi så medelst med raska steg närma oss frihetstidens maktmissbruk. Jag har blott ett svar att lemna på en dylik öfverdrift af skuggrädsla, och det är samma svar, som biskop Thomander afgaf vid ett likartadt tillfälle. Han yttrade nemligen — och I skolen nog fatta ironien, mine Herrar — han sade: "om en borgare i Lund går ut genom norra stadsporten och fortsätter oafbrutet sin väg, så måste han slutligen komma till Ishafvet. Häraf följer, att en borgare i Lund aldrig bör gå ut genom norra stadsporten."

Vill man påstå, att Riksdagen, derföre att den häfdar sin sjelfbeskattningsrätt i detta hänseende, går allt för långt, så måste man först hafva ådagalagt, att vi — jag menar denna Kammarare majoritet — gjort oss skyldiga till samma öfverdrifter och samma personliga förföljelser, som under frihetstiden egde rum. Jag förklarar dock bestämdt, att ingen kan påbürda oss något sådant i fråga om vare sig behagliga eller misshagliga anslag och personer, ej heller att vi vilja tillgodogöra den ena samhällsklassens intresse på bekostnad af den andras, utan tvärtom, att vi, så vidt möjligt, söka ställa kyrkan midt i byn, borttaga föråldrade olikheter och göra förhållandet mellan skyldigheter och rättigheter lika för alla. Nej, ingen kan påbürda Andra Kammarens majoritet någon likhet med frihetstidens partier. Kan väl en majoritet, som beviljat millioner till fästningar, millioner till kanoner och millioner till gevär, sägas vilja lemna sitt fädernesland försvarslost? Kan en majoritet, som alltid, äfven under tider, då statsverket

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

befunnit sig i ganska stort betryck, lemnat frikostiga anslag till undervisningsväsendet, till kommunikationer, till löneregleringar och till befrämjande af vetenskap och konst. sägas hafva visat sig afvog och likgiltig för Sveriges utveckling i något enda hänseende?

Så länge man således ej kan bevisa, att vi gjort oss skyldiga till de öfverdrifter, hvilka man nu söker påbürda oss, så länge kan man också vara fri från hvarje fruktan, att Riksdagen skall komma att träda i fotspåren af frihetstidens sista missbruk. Men deremot kunna vi kanske hafva mera skäl att befara, då vi se huru Regeringen vill bestrida Riksdagens rätt att indraga en del af lönen för en befattning, som icke är beklädd med någon innehafvare, nemligen presidentsbefattningen i Kommers-kollegium; huru Regeringen försöker att undandraga Riksdagens pröfning anslaget till hela vårt försvarsväsende, hvilket anslag dock är beräknadt till 29 millioner kronor — hvad vi då kunna befara är, att man skall söka på ömvägar så småningom komma till ett, om jag så får säga, *laqligt 1772*. Vi måste därför häfda svenska folkets sjelfbeskattningsrätt, och göra vi icke detta, så äro vi icke värdiga att taga plats i denna Kammare.

Hvad beträffar sjelfva saken i fråga, så, ehuru jag, då ingen skada skett, icke finner någon anmälan hos Kongl. Maj:t böra ega rum, måste jag dock hålla Konstitutions-Utskottet räknig för den åsigt, som detsamma med klarhet, reda och lugn i sitt nu föredragna memorial framlagt. Och det är, för att häfda principen — för mig gäller nemligen i förevarande fall personen intet, endast åsigten — som jag, med uttryckande i öfrigt af all personlig aktning för Konungens rådgifvare, måste instämma i den mening, Utskottet uttalat. Och får jag derföre för min del vördsamt hemställa hos Herr Talmannen om proposition derå, att Kammaren måtte, med gillande af de utaf Konstitutions-Utskottet uttalade åsichter, lägga ifrågavarande memorial till handlingarne.

Häruti instämde Herr *Aug. Pettersson* från Hasselstad.

Herr Hæggström: Då jag emot Utskottets föreliggande memorial anmält min reservation, men icke haft tid att skriffligen angifva de skäl, som föranledt mig att ej biträda Utskottets hemställan, torde det vara anledning för mig att nu redogöra för dessa skäl. Frågan gäller huruvida Riksdagens beskattningsrätt blifvit för nära träd genom den handling, för hvilken i det föreliggande memorialet närmare redogöres. Jag är sannerligen lika mån som någon annan inom denna Kammare om denna dyrbara beskattningsrätt, men tror likväl ej, att densamma genom berörda handling trädts för nära; derföre har jag ej heller kunnat biträda Utskottets beslut. Hvad är det då egentligen, som föredraganden af det ärende, som omförmäles i statsrådsprotokollet den 29 Maj sistlidna år, uttalat? Han jemte Statsrådets öfrige ledamöter hafva deri tillstyrkt Kongl. Maj:t att ej gilla ett Riksdagens beslut i fråga om indragning af 6,000 kronor å det för Kommers-kolle-

gium anvisade aflöningsanslag. Stats-Rådet har således ansett Kongl. Maj:t ej böra bifalla något, hvarom Riksdagen aldrig anhållit. Ty den har ej begärt något bifall i detta fall och behöfver det ej heller enligt min åsigt. Vidare har Stats-Rådet tillstyrkt Kongl. Maj:t att anbefalla Statskontoret att i den s. k. hufvudläggaren fortfarande uppföra berörda anslag till oförminskadt belopp. Äfven detta kunde synas vara en vådlig handling, ehuru jag för min del ej tycker så. Den skulle först då blifva vådlig, när på tillstyrkandet grundade beslutet äfven ledde till penningarnes utanordnande. Detta har emellertid ej skett, och mig synes derföre att man kan taga saken helt lugnt. Det har icke sällan händt och torde väl äfven hädanefter inträffa en eller annan gång, att Kongl. Maj:t af Riksdagen äskar något anslag, hvilket Riksdagen saknar skäl att bifalla. Om så sker, får man väl antaga, att Kongl. Maj:t icke med nöje ser detta afslag, men om då i statsrådsprotokollet inflyter något gillande eller ogillande af Riksdagens beslut, så kan detta vara Riksdagen temligen likgiltigt.

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Då man först genom tidningarne fick kannedom om det åtörande, som i dag skall bedömas, så kan jag icke neka, att jag för min del till en början fattades af en obehaglig känsla, enär jag tyckte Riksdagens beskattningsrätt vara genom åtgärden för nära träd, men då jag fått närmare begrunda saken, kom jag till den öfvertygelse, att man kan vara fullkomligt lugn. Saken låter visserligen farlig, men den är det ej. Föredraganden i ärendet har stödt sin åsigt, att Riksdagen i berörda fråga öfverskridit sin befogenhet, på 89 § Regeringsformen, i hvilken just tvistefröet ligger. Han har nemligen ansett denna paragraf afse ej blott grunderna för allmänna inrättningar, utan äfven de för desammas bestånd erforderliga anslagen. Denna åsigt har han dock, liksom Stats-Rådets öfrige ledamöter, sedermera öfvergifvit, ty då Kongl. Maj:t vid denna riksdag föreslog ändring i 80 § Regeringsformen, hade förslaget en helt annan ordalydelse, än det ändringsförslag af samma paragraf, som vid sista riksdagen till antagande framlades. Då nöjde sig Kongl. Maj:t med att grunderna för en ny arméorganisation skulle ega skydd i grundlagen, hvilken åsigt alldeles öfverensstämmer med den tanke, som i detta hänseende finnes uttalad i statsrådsprotokollet af den 29 Maj 1874. Sedan dess har emellertid Kongl. Maj:ts regering ändrat denna åsigt, ty i ändringsförslaget af 80 §, som vid denna riksdag framlades, har Kongl. Maj:t ej ansett nog att grunderna för den nya arméorganisationen i grundlagen intagas, utan dertill gjort det väsentliga tillägg, att jemväl de oundgängliga anslagen för berörda ändamål skulle genom grundlagen fastläsas. Jag vet ej, hvarpå ett sådant vacklande kan bero, om ena gången ett, den andra gången ett annat skall vara rätt. Att båda dessa åsikter äro rakt stridande emot hvarandra, är emellertid klart. Jag vill icke gifva mig in på en vidlyftig grundlagstolkning, men det förefaller mig, som om frågan skulle kunna lösas på ett mera praktiskt sätt. Det lär icke falla någon in att på allvar bestrida Riks-

Jag anser
emot det som
anses vara
den
rätt.

dagen beslutanderätt öfver hvarje bevilning. Då Riksdagen således obestriddigen ensidigt beslutar i detta fall, torde man ej behöfva braka mycket för att af ordinarie anslagen indraga mera eller mindre. Våll Riksdagen nemligen ga så långt att den begagnade sin berörda beslutanderätt i hela sin utsträckning, skulle ock de ordinarie inkomsterna stryka med, hvilket är klart, om man besinnar, hvilken betydande roll i statsregleringen bevillningen nu spelar emot förr. Af Kongl. Maj:ts proposition No 1 till innevarande Riksdag synes, att för nästkommande år beräknas allmänna bevillningen uppga i rundt tal till 11 $\frac{1}{2}$ millioner, ordinarie inkomsterna likaledes till 26 millioner samt de ordinarie statsutgifterna till 57 $\frac{1}{2}$ millioner — jag talar här endast om den ordinarie budgeten — om de dessa 26 millioner frändragas de 57 $\frac{1}{2}$ millionerna, återsta 31 $\frac{1}{2}$ millioner, hvarmed utgifterna öfverstiga inkomsterna. Hvarifrån skall denna brist fyllas? Jo, från allmänna bevillningen. Begagnar da Riksdagen sin rätt att nedsätta bevillningen, huru gar det da med de ordinarie anslagen?

Jag anser således det ej vara värdt att tvista om § 89 Regeringsformen, ty i samma stund bevillningen nedsattes, i samma stund stryka afven, såsom jag nyss visat, de ordinarie anslagen. Jag hoppas dock, att det skall dröja *länge* innan vi komma derhän. Enligt mitt förmenande har Konungen endast ett enda korrektiv, om Riksdagen vill begagna sin rätt öfver budgeten på annat sätt än eller utöfver hvad rikets väl kräfver, det nemligen, som blifvit åt honom förvaradt uti § 109 Regeringsformen, och § 36 Riksdagsordningen, eller att upplösa Riksdagen eller den ena af dess Kamrar och vädja till folket: men stora atgärder äro afsädda endast för viktiga ändamal och böra därför sparas för sådana: och att här icke föreligger någon fråga af särdeles stor vikt, bevisas bäst deraf, att Kongl. Maj:it ej begagnat sin ofvan antydda rätt, ty, om han funnit Riksdagen hafva öfverträdt sin befogenhet, hade han ej haft annat att göra, än att genom upplösande af Riksdagen eller endera af dess Kamrar vädja till nationen. Af föreliggande regeringshandling hade man visserligen kunnat draga den slutsatsen, att regeringen hade för afsigt att så att säga *slå till*, men det har, dess bättre, stannat vid blotta hotet, och att så är, bevisas bäst af den till denna Riksdag aflåtna Kongl. propositionen om Kommerskollegii omorganisation.

Jag har nu i korthet angifvit de skäl, som bestämt mig för att icke bitrada utskotts majoritetens beslut: och med all skyldig aktning för den utmärkte man, som inför Konungen föredragit det ärende, som nu föreligger till ompröming, anser jag detsamma i och för sig ej böra tillmätas en så stor vikt, att det bör åt honom bereda ett politiskt martyrskap, hvilket blefve följden af en anmälan i enlighet med 107 § Regeringsformen. Det hade visserligen varit bäst, af ifrågavarande regeringshandling aldrig sett dagen, men, oaktadt så nu skett, bör man, vid det förhållande, att sagde handling ej medfört några för rikets välfärd menliga följder, icke vidare fästa sig vid densamma. Det medgifves allmant, att den medlem i Konungens råd, som i första rummet till-

styrkt nämnda regeringshandling, i likhet med Statsrådets öfrige ledamöter är en man, utmärkt för särdeles redbarhet och framstående insigter, men han är likväl icke mer än en människa och således liksom andra dödliga ock utsatt för misstag. Jag vill erinra om bibelspråket: "den af eder, som är utan synd, han kaste första stenen". Jag kan ej räkna mig till de ofelbare och vill därför ej heller kasta första stenen, hvadan jag yrkar memorialets läggande till handlingarne "sans phrase".

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr Dickson: Den förste talaren har uppmanat oss att vid behandlingen af detta ärende hafva i sigte principer, icke personerna, och jag vill också ställa mig på en opartisk ståndpunkt i frågan, anhållande att få framlägga min åsigt i densamma. Dessförinnan vill jag yttra några ord angående den beklagliga konstitutionela konflikt, som uppkommit mellan Regeringen och Riksdagen. Jag är ledsen öfver att en sådan konflikt uppstått, men, mine Herrar, jag har äfven sökt göra klart för mig hvems skulden dertill varit, hvem ansvaret därför drabbar. Jag har dervid icke kunnat finna mer än en orsak dertill, nemligen Riksdagens eller rättare denna Kammares beslut förra året; ty, såsom Herrarne väl veta, var det majoritetens i denna Kammare då fattade beslut i frågan, som vid gemensam votering äfven blef Riksdagens. Hade nu denna Kammare ej velat framkalla konflikten, hvad hade då legat närmare till hands, än att den för sin del antagit Friherre Funcks vid Stats-Utskottets betänkande fogade reservation, genom hvilken ändamålet bäst skulle hafva vunnits? Nu fattade Riksdagen ett beslut, som, enligt mitt förmenande, visade sig fullkomligt formlost, intetsägande och kraflöst, och som endast hade den betydelsen att bereda olägenheter för regeringen och framkalla en konflikt, som ej bort bringas å bane. Upptog regeringen den sälunda utkastade stridshandsken? Nej, regeringen har visat sig så undfallande som den möjligen kunnat. Hade den velat detta, kan jag ej finna annat än att det legat nära till hands för Stats-Rådet att tillstyrka Konungen att tillsätta presidentsbefattningen. Riksdagens beslut hade i detta fall blifvit lika med noll. Jag medger att, om Stats-Rådet gjort en dylik tillstyrkan, regeringen skulle hafva utsatt sig för ett rättvist klander att ej med tillbörligt lugn hafva bedömt frågan. Men att regeringen i detta fall varit synnerligen undfallande har äfven Konstitutions-Utskottet i sitt nu föreliggande memorial medgifvit. Konstitutions-Utskottet kunde för öfrigt gerna hafva innehållit med en liten insinuation, som icke synes vara riktigt på sin plats, nemligen att föredraganden genom ett nästan exempellöst påskyndande af ärendet rörande Kommerskollegii omorganisation bemödat sig undvika följderna af den så kallade konstitutionela konflikten. Men jag vill tillägga, att det var Riksdagens beslut i frågan, som här vid lag var det pådrifvande motivet, och jag anser att Utskottet gerna kunde hafva underlåtit att göra en dylik insinuation. Det är möjligt, att man kan säga att det ej varit Riksdagen som framkallat konflikten, utan att det varit Chefen för Civil-departementet, som genom sitt

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)]

uppträdande i Kammaren och sitt tillkännagifvande, eller, såsom man äfven kallat det, hot varit anledningen dertill. Jag har hört dylikt påstås, men jag vill då svara med att framställa en fråga: hvarföre upptaga såsom hot en sak som aldrig, strängt taget, kan såsom sådant rubriceras? Det var ett öppet och ärligt tillkännagifvande på förhand, hvilken hållning föredraganden, i ett blifvande rådslag, skulle komma att till frågan intaga, för att genom ett sådant tillkännagifvande förekomma, att deri fattades ett förhastadt och oformligt beslut. Detta har jag, som sagdt, sökt göra klart för mig och funnit, att Riksdagen i denna sak bär hela skulden; Regeringen har dermed ingenting att skaffa.

För att nu öfvergå till frågan om indragning af den ledigvarande presidentslönen, 6,000 riksdaler, och Stats-Rådets tillstyrkan att Kongl. Maj:t måtte anbefalla Statskontoret uppföra densamma i liggaren till oförminskadt belopp, 7,500 riksdaler, vill jag ej underlåta anmärka att, enligt min åsigt, icke blott Riksdagen utan äfven Regeringen och Utskottet gifvit åt denna fråga större dimensioner och betydelse än den förtjenar; här föreligger nemligen ej något Riksdagens beslut om skattevägran; jag vill citera verba formalia i Riksdagens beslut. Riksdagen anhöll, att Kongl. Maj:t täcktes taga frågan om Kommerskollegii indragning eller förändrade organisation under förnyad ompröfning och till nästa Riksdag framlägga de förslag i ämnet, hvartill omständigheterna föranledde; hvarjemte anmälde, att Riksdagen i sammanhang dermed beslutat, att, intill dess denna organisationsfråga kunde varda slutligen afgjord, det för nämnda embetsverk anvisade aflöningsanslag skulle minskas med 6,000 kronor.

Der har Riksdagen ej på något sätt ifrågasatt Kongl. Maj:ts grundlagsenliga rättighet att taga saken i ompröfvande och deri fatta beslut så som han finner vara med rikets sannskyldiga nytta bäst öfverensstämmande. Riksdagen hade således vänt sig till Kongl. Maj:t endast med begäran, att han skulle taga saken i öfvervägande, och hvem skulle i sista hand besluta i frågan, om icke Konungen?

Riksdagens beslut om indragning af 6,000 riksdaler, märk väl, icke på presidentslönen utan på anslaget till Kommerskollegium i sin helhet, var sålunda egentligen icke en indragning utan endast ett vilkorligt beslut, som skulle gälla blott till dess organisationsfrågan blefve afgjord, och detta afgörande låg hos Kongl. Maj:t, som kunde afskåra frågan, om han ville.

Riksdagen har aldrig beslutat, att anslaget till Kommerskollegium skulle minskas, utan endast sagt, att intilldess ärendet blefve slutligen afgjordt, skulle anslaget till nämnda embetsverk till uppgifvet belopp minskas. Sålunda tror jag, att sjelfva den egentligen stora frågan, huruvida Riksdagen enligt 57 § Regeeringsformen eger uteslutande rätt att bestämma såväl ordinarie som extra ordinarie anslag, icke beröres af denna fråga. Jag anser mig således icke behöfva ingå på någon undersökning, om Riksdagen verkligen har en sådan rätt eller icke. Jag vill blott framhålla, att om man vid frågans betraktande från rent teoretisk

synpunkt medgifver, att i grundlagen icke finnes något bestämdt uttalandt förbud för Riksdagen att göra indragningar på ordinarie anslagen; så får man väl också medgifva, att i praktiskt hänseende frågan ställer sig helt annorlunda, och att det finnes en mängd utgifter, som Riksdagen hvarken bör eller kan indraga. Frågan är för öfrigt af synnerlig vikt. Den afser nemligen ett kraftigt vapen i Riksdagens hand, ett vapen, som fordrar en stark arm, ett klart hufvud och ett skarpt öga, ty eljest kan vapnet i ovarsamma händer lätt tillfoga den, som för det, obotliga skador. Min åsigt är emellertid, att den föreliggande frågan, strängt taget, icke har någon beröring med Riksdagens beskattningsrätt.

Jag framhöll, att beslutet var formlöst af 1874 års Riksdag, då den uppgjorde riksstaten för 1875; ty på 1874 års stat fans Kommers-kollegium upptaget till oförändradt anslagsbelopp; och man kan nu fråga: huru kunde nästlidna års Riksdag vara så förutseende, att under året 1875 detta ärende icke kommit under ompröfning och afgörande. Att det blifvit afgjort, finna vi af Kongl. Maj:ts proposition angående Kommers-kollegii indragning. Jag vill ej påstå, att det ligger inom antaglighetens område, att Kongl. Maj:ts beslut skulle komma att afgifvas i motsatt riktning eller att Kommers-kollegium skulle qvarstå; men vi måste medgifva, att det ligger inom möjlighetens gränser, att Kongl. Maj:t skulle kunna hafva vid detta ärendes pröfning funnit med rikets sannskyldiga väl och nytta förenligt, att Kommers-kollegium skulle fortfara att ega bestånd, och då hade Kongl. Maj:t också, likmätigt sin grundlagsenliga rätt, tillsatt president. På så sätt hade, enligt hvad Riksdagen förra året, sjelf beslutat, alla villkoren blifvit uppfyllda. Presidenten hade i verkligheten blifvit tillsatt, och hela följden hade endast blifvit en viss olägenhet för Regeringen, att Riksdagen för år 1875 icke stält erforderligt anslag till Kommers-kollegii aflöning. Men hvad hade väl följden vidare blifvit? Jo, på hemställan af Regeringen, hade detta års Riksdag varit nödsakad att anvisa tillräckligt anslag för fyllande af denna brist. Och för att nu slutligen komma till regeringens beslut i Statsrådet den 29 Maj 1874, hvilket egentligen utgjort föremål för Konstitutions-Utskottets anmärkning, så kan jag icke finna annat, än att Statsrådets ledamöter gjort sin pligt. Ärendet var ännu icke afgjort; det förelåg icke något beslut om Kommers-kollegii indragning, utan frågan var endast vilkorlig, och då villkoren voro uppfyllda, så fans intet annat att göra än att för Konungen anmäla Riksdagens beslut såsom kraftlöst; ty om Regeringen haft ärendet afgjort och utnämnt president, då hade Riksdagen varit fullkomligt nödsakad att anvisa medel för hans aflönande. Hvad låg väl då närmare till hands, än att Statsrådets ledamöter tillstyrkte Kongl. Maj:t att i sitt eget embetsverk, Statskontoret, uppföra anslaget till Kommers-kollegium till samma belopp som genom Konungs och Riksdags gemensamma beslut förut funnits gällande, hvilket icke i ringaste mån förminskats till följd af Riksdagens oformliga beslut. Långt ifrån att jag har några anmärkningar att framställa mot denna åtgärd, vill jag säga, att om Statsrådets ledamöter icke handlat

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Foris.)

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

så, skulle de hafva blottstält sig för förebråelsen att handla emot de allmänna bestämmelserna i ansvarighetslagen för Statsrådets ledamöter, att låta sig värda om Konungens makt och rikets sannskyldiga nytta; ty med rikets sannskyldiga nytta är icke förenligt, att Konungens makt inskränkes eller kringkäres. Sålunda finner jag intet skäl till anmärkning mot ledamöterna af Statsrådet i förevarande hänseende, och jag har derföre intet annat yrkande att göra, än att Konstitutions-Utskottets memorial bör läggas till handlingarne.

Den förste talaren i ordningen framställde visserligen proposition på ett motiveradt förslag, nemligen att, med gillande af Utskottets motivering, lägga betänkandet till handlingarne. Förutom att jag för min del anser en sådan motivering, som den af Herr Key föreslagna, icke vara fullkomligt grundlagsenlig, och man otvifvelaktigt kan draga i betänkande, huruvida proposition å en dylik hemställan kan ske, vill jag blott fästa uppmärksamheten på att, om detta blefve Kammarens beslut, jag deraf icke kan draga någon annan slutsats, än att Kammarerna på samma gång svikit sina pligter. Vi sitta nemligen här såsom domare i den föreliggande frågan; och då Kammarerna emottagit Utskottets betänkande till behandling, måste vi, uti vår egenskap af domare, antingen *gilla* hvad Utskottet sagt och, om vi detta göra, tillämpa 107 § Regeringsformen, eller ock anse den af Utskottet framställda anmärkning *obefogad*, och vid sådant förhållande kunna vi väl uttrycka våra tankar i diskussionen om frågan, men beslutet kan i detta fall icke blifva annorlunda affattadt än att lägga betänkandet till handlingarne. Om vi åter skulle, med gillande af motiven, lägga memorialet till handlingarne, så göra vi på samma gång ett medgifvande, att vi icke följt pligtens lagar; ty de stadga att, om en anmärkning mot Konungens rådgifvare är befogad, vi ock böra afgifva en anmälan derom. Såsom domstol ega vi nemligen endast att fria eller fälla; men vi sakna hvad man kallar benådningsrätt och vi kunna icke så affatta vårt domslut: anmärkningen gillas, men på grund af vår fullmakt afstå vi från hvarje ansvarspåstående. Dessutom blefve detta ett resultat af frågans lösning, som jag åtminstone icke kan betrakta annorlunda än såsom en verklig förolämpning mot de ifrågavarande ledamöterna inom Stats-Rådet, om man skulle säga: vi finna väl den vidtagna åtgärden ej öfverensstämmande med rikets sannskyldiga nytta; men vi låta dock nåd gå för rätt. Jag vill emellertid, att man handlar rättvist i hvarje hänseende, och är anmärkningen befogad, då må den ock vinna tillämpning, men i motsatt fall bör och kan man endast lägga den till handlingarne; ty ett sådant åtgörande som att med motiveringens gillande lägga betänkandet till handlingarne bidrager ingalunda att bilägga den konflikt, som är å bane, och finna den enhet, som bör råda emellan Regering och Riksdag.

Jag är fullt förvissad, att ingen här närvarande skulle vilja påstå, att icke vi samt och synnerligen söka att fullgöra vårt uppdrag med ren och varm fosterlandskärlek, och då vårt lands

välfärd bäst befordras och skyddas genom en enig samverkan emellan Konung och Riksdag, är det i denna min öfvertygelse, och under förhoppning, att den åsigt jag framhållit kommer att inom denna Kammare vinna bifall, jag vördsamt hemställer hos Herr Talmannen, att Konstitutions-Utskottets föreliggande memorial må läggas till handlingarne.

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr Ola Andersson i Nordanå: Då jag inom Konstitutions-Utskottet biträdt den anmälan till Riksdagen, som nu föreligger, så ber jag att, under återopande af hvad Utskottet jemväl i betänkandet yttrat, äfven få vid föredragningen inför Kammaren anföra några skäl, på grund hvaraf jag i Utskottet vidtagit denna åtgärd.

Först tillåter jag mig erinra derom, att frågan om Kommerskollegium icke är sedan i går. Den är alldeles icke någon ny fråga, och jag skall med några data försöka visa detta. Sådant behöfs naturligtvis icke för ledamöter af Riksdagen, men väl för den utanför stående allmänheten, som kanske icke alltid får fullständiga och fullt opartiska underrättelser i tidningspressen från riksdagsförhandlingarne, och som derföre kanske någon gång vill se efter i Kamrarnes egna protokoller, huru det i sjelfva verket förhåller sig med den eller den saken.

Man kan säga att denna fråga sedan 1809 nära nog ständigt stått på dagordningen. Tvänne gånger har den varit satt i sammanhang med ifrågasatt omordnande af Stats-Rådets sammansättning eller statsdepartementen. Förslag i sådant syfte förelåg första gången år 1823. Det föll då och återupptogs 1835. 1840 gick det igenom och statsrådet fick sin nuvarande organisation, men — Kommers-kollegium blef kvar. 1868 föreslog Kongl. Maj:t inrättandet af ett nytt statsdepartement "för näringar och allmänna arbeten", i sammanhang hvarmed hemställdes om förändring af 7 § Regeringsformen, åsyftande att vissa regeringsärenden skulle kunna af departementscheferne omedelbart afgöras, och att man således på den vägen skulle kunna åstadkomma en öfverflyttning af största delen utaf Kommers-kollegii göromål på sjelfva regeringsmakten.

Förslaget föll på det sätt, att det i Första Kammaren, der regeringens främste ledamot, justitieministern, icke ens ansåg sig böra påyrka dess antagande, afslogs och återremitterades af Andra Kammaren. Frågans fall denna gång torde således ej böra läggas Riksdagen ensamt till last. Den upptogs åter 1870 af Statsrevisorerna, hvilka omständligt redogjorde för huru göromålen borde på andra verk fördelas, och en af Konungens nuvarande rådgifvare, som varit ledamot i revisionen, försvarade — såsom ledamot i Andra Kammaren — här revisorernes åsikter och förslag. Äfven nuvarande Statsrådet och Chefen för Civildepartementet, har, som riksdagsman i denna Kammare en gång uttalat enahanda åsigt. Jag säger icke detta som ett klander, ty det ligger, efter mitt förmenande, ingen orätt uti att en person, då han, efter närmare pröfning och vunnit större erfarenhet, finner sin förut hysta mening i en viss fråga, icke vara riktig, frångår

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

denna mening; tvärtom, jag anser det fullkomligt rätt. Jag har endast velat erinra härom för att visa, att Riksdagens önskningsmål i det afseendet icke bör anses sakna all grund. 1867 aflät Riksdagen till Kongl. Maj:t en underdånig skrifvelse, hvori anhölls, att Kongl. Maj:t ville ställa så till, att embeten och tjänster i Kommers-kollegium endast på förordnande skulle tillsättas, på det att en möjligen blifvande omorganisation af ambetsverket, ej för en lång tid skulle blifva förhindrad eller försvärad. Kongl. Maj:t har äfven i fråga om dessa embeten och tjänster allt sedan dess förfarit i enlighet med denna Riksdagens önskan; presidentsplatsen i verket har dessutom, som vi veta, varit obesatt tvänne särskilda gånger, den första gången från den 23 Mars 1866 till den 4 Juni 1868 och den andra från den 18 Augusti 1873 till närvarande tid. Alla, eller åtminstone de fleste, äro ense om att Kommers-kollegium, med dess nuvarande sammansättning icke uppfyller sin bestämmelse; alla, eller åtminstone de fleste, medgifva ock att förändrade tidsförhållanden orsakat, att många af kollegii forna göromål försvunnit och att en del af de ännu återstående äro mer eller mindre öfverflödiga. Det var derföre också något oväntadt, att, då Riksdagen i fjor fick emottaga den Kongl. propositionen angående statsverkets tillstånd och behof, i ett densamma bifogadt statsrådsprotokoll få läsa följande yttrande af Herr Statsrådet och Chefen för Civildepartementet: "Derest icke Riksdagen, af nitälskan för den reform, han sjelf påkallat, vid instundande riksmöte, för sin del beslutar sådan ändring i Regeringsformen, att utsigt derigenom öppnas till förverkligande af den oundgängliga förutsättning, hvarunder, sådana förhållandena för närvarande äro, indragning af Kommers-kollegium och öfverflyttning till sjelfva regeringsmakten af större delen utaf de Kollegium nu åliggande göromål kan ifrågakomma, torde efter afslutadt riksmöte böra tagas i allvarligt öfvervägande, huruvida icke ett slut bör göras på oförmälda provisoriska tillstånd; i sammanhang hvarmed frågan om återbesättande af det för närvarande lediga presidentembetet i Kollegium jemväl torde böra förekomma".

Detta var, om jag så får säga, den första akten af dramet; ty jag är viss om att äfven den talare, som nyss hade ordet, Herr Dickson måste medgifva att det ändå var detta uttalande till statsrådsprotokollet, som gaf anledning till Stats-Utskottets förslag vid sistlidna års riksdag, utan hvilket förslaget, som jag tror, icke hade framkommit.

Vid behandlingen af detta ärende uti Kamrarna, yttrade Herr Statsrådet i Första Kammaren: "Jag förklarar här lugnt och bestämdt, att om ett sådant beslut skall af mig framdeles anmälas inför Konungen, jag i min egenskap af kronans rådgifvare skall veta att häfda kronans prerogativ, och mitt tillstyrkande blir, att Kongl. Maj:t, med ogillande af ett sådant beslut, måtte anbefalla Statskontoret att fortfarande uppföra anslaget på Riksstaten för att hållas till Kongl. Maj:ts disposition"; och i Andra Kammaren att, om han skulle komma att i Statsrådet föredraga ett sådant beslut, skulle han tillstyrka, "det Kongl. Maj:t må, med ogillande af Riks-

Ang. granskning af statsrådsprotokollen. (Forts.)

dagens beslut, anbefalla Statskontoret att fortfarande ställa dessa 6,000 kronor till Kongl. Maj:ts disposition.“ Hvad beslöt nu Riksdagen? Jo, att af den till presidenten i Kommers-kollegium af statsmedel anslagna lön, 7,500 kronor, indraga 6,000 för en plats, som under åratal — och detta, såsom jag tror, utan den ringaste skada — stått, som då stod och ännu står obesatt och antydde derjemte, att öfrige 1,500 kronor kunde, såsom förut skett och ännu är förhållandet, lemnas såsom bidrag till den af Kommers-kollegii ledamöter, hvilken finge sig uppdraget att bestrida presidentsplatsen. Detta var Riksdagens rysliga dåd; det var då, som man började göra en fråga till stor, hvilken jag för min del ansåg vara liten. Riksdagen beslöt, som sagdt, i enlighet med Stats-Utskottets förslag. Följde så föredragningen af ärendet den 29 Maj sistlidet år inför Konungen i Statsrådet. Föredragande Departementschefen tillstyrkte på anförda skäl, uti hvilka Stats-Rådets öfriga ledamöter instämde, Kongl. Maj:t att icke bifalla Riksdagens beslut. De hufvudsakliga af dessa skäl, hvilka, som jag tror, torde vara för en hvar af oss bekanta, hvarföre jag ej anser mig behöfva för Kammaren uppläsa anförandet till statsrådsprotokollet; voro följande — Riksdagen hade nemligen efter Stats-Rådets förmenande öfverträtt sin i grundlagen utstakade rätt — *det första*, att de för upprätthållandet af den ifrågavarande institutionen nödiga aflöningsbeloppen blifvit af Konungen och representationen gemensamt bestämda; *det andra*, att representationen medgifvit det för samma organisation erforderliga medel, måtte, såsom för framtiden fastställda, på ordinarie stat uppföras; och *det tredje*, att Riksdagen, i fråga om förändring af författningar rörande rikets allmänna hushållning och om grunderna för allmänna inrättningar af alla slag, endast egde besluta föreställningar och önsksningar att hos Konungen anmälas.

Då jag biträdt Riksdagens beslut sistlidna, är och då jag fortfarande är öfvertygad om Riksdagens grundlagsenliga rätt till detta beslut, så kan jag naturligtvis icke från min ståndpunkt, och såsom riksdagsman *eger jag ej rätt* att godkänna den framställning af Riksdagens ifrågavarande beslut, såsom stridande mot grundlagen, hvilken Konungens rådgifvare inför honom gjort, och skall derföre söka att för min åsigt bjuda skäl, under det jag till granskning upptager de af Herr Statsrådet och Chefen för Civil-departementet för hans tillstyrkande i en motsatt riktning hos Kongl. Maj:t anförda. Innan jag gör detta, ber jag dock, att vi måtte komma öfverens om att icke söka kullkasta eller omintetgöra *något* grundlagens stadgande eller förklara *något* af dem ogiltigt; ett sådant förfarande kan vara ganska vådligt, ty det kan ju den ena gången hända, att *en* grundlagsparagraf ej är i smaken och den andra gången en annan. Jag syftar nu på 84 § Regeringsformen, hvilken stadgar att grundlagen skall i hvarje särskildt fall tillämpas efter sin ordalydelse. Således, om ordalydelsen i en paragraf ej står i strid mot ordalydelsen i en annan, der gäller denna tolkning i främsta rummet; och således om man ur ett grundlagsstadgande skulle kunna draga en slutled-

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

ning — vore denna aldrig så logiskt riktig, men dock i strid med den tydliga ordalydelsen i en annan — måste, enligt grundlagens bud, ordalydelsen dock tillerkännas företrädet. Och grundlagens stiftare hafva, efter mitt förmenande, icke "tanklöst" i grundlagen insatt detta stadgande; jag tror tvärtom att de ansett det nödvändigt till förekommande af hvarjehanda fria tolkningsförsök.

Det första skälet Herr Statsrådet och Chefen för Civildepartementet anfört var, att aflöningsbeloppen till allmänna inrättningar skulle vara af Konungen och Riksdagen *gemensamt bestämde*. Jag får, beträffande detta skäl först och främst säga, att det icke förhåller sig så. Aflöningarne till allmänna inrättningar bestämmas nemligen, enligt vår grundlag, icke af Konung och Riksdag gemensamt, utan det är Riksdagen ensam, som beviljar och bestämmer dem, ehuru man visserligen kan säga, att de — inrättningarne — enligt våra förhållanden tillkommit genom båda statsmakternas medverkan på det sättet, att det är Konungen, som ordnar dem och för dem utfärdar instruktionen, men det är Riksdagen ensam som beviljar medlen, så vidt den i öfrigt godkänner förslaget om deras upprättande. Nu, säger man, att då dessa inrättningar tillkommit genom båda statsmakternas beslut, *endera* statsmakten icke må indraga eller omöjliggöra dem, men riktigheten af denna slutledning vågar jag bestrida. Hafva båda statsmakterna genom sina beslut åstadkommit en dylik inrättning, så är det icke rätt att säga: *Således* få ej *endera* ega rätt att ensidigt indraga den, utan då måste man säga, att *ingendera* af dem eger en sådan rätt. Men nu eger Kongl. Maj:t, efter mitt förmenande, rätt enligt grundlagen att upphäfva ifrågavarande allmänna inrättningar, när den behagar, Riksdagen oåtspord samt genom författningar anordna med göromål på annat sätt; och, om så är förhållandet, så ligger det ju närmare till hands, att äfven Riksdagen behåller *sin* rätt. Jag beder eder, mine Herrar, att icke lösrycka denna del af min bevisning, ty den hör tillsammans med hvad jag framdeles vill säga. För närvarande är det nog att hafva sagt att Riksdagen beviljar medlen, men icke Konungen och Riksdagen gemensamt.

Det andra skälet var att det ifrågavarande anslaget vore å så kallad ordinarie stat uppfördt. Jag har ansträngt all min eftertanka för att utfinna om det vore möjligt, att Riksdagens rätt skulle vara inskränkt i afseende å de ordinarie anslagen, men icke i afseende på de extra eller anslagen på extra stat; då icke med ett enda ord i grundlagen finnes nämndt om vare sig den förra eller senare staten, kan grundlagen omöjligen göra skilnad i Riksdagens rätt på *sådan* grund. 1809 års Riksdag, som stiftade och antog grundlagen brydde sig icke om vare sig den ena eller andra. Stats-Utskottet vid sistnämnda riksdag säger, att fördelningen å ordinarie och extra stat väl vore med reda och enkelhet instämmande, men tillägger att *detta ändamål* kan vinnas jemväl på annat sätt, till exempel genom borttagandet helt och hållet af benämningarne ordinarie och extra ordinarie. Huru skulle det nu kunnat vara möjligt,

möjligt, att 1809 års Riksdags Stats-Utskott resonnerat så, om meningen hade varit att göra någon skilnad i Riksdagens rätt mellan den ordinarie och extra ordinarie staten? Huru vore det möjligt, om Konstitutions-Utskottet vid sistnämnde riksdag velat göra någon dylik skilnad i Riksdagens rätt, att det då ej derom i grundlagen intog något stadgande, helst som i 1772 års Regeringsform, § 24, talas om en ordinarie stat, visserligen icke i *den* betydelse man nu deråt vill gifva, utan det var den år 1696 upprättade stat — ett slags normalstat — som skulle "till rättelse och grund tagas vid upprättandet årligen af riksstaten." Icke annat jag kan förstå, skulle det, om Konstitutions-Utskottet verkligen hade velat föreskrifva en dylik skilnad, hafva legat nära till hands att i grundlagen intaga ett stadgande, rörande hvilka anslag som skulle höra under den ena eller andra staten och om Riksdagens olika rätt öfver dem; men något dylikt stadgande finnes, som bekant, icke i 1809 års grundlag. Någon ordinarie och extra ordinarie stat förekommer icke förr än vid 1828 års riksdag; då först blef det tal om extra statsutgifter. 1809 års Stats-Utskott talar visserligen om en "ordinarie aflöningsstat för hvarje verk, hvilken icke vore förändring underkastad," *så länge verket ej fordrade ett förändradt skick eller förnyad reglering.*

Jag vill ej ur sammanhanget utesluta detta. Denna ordinarie aflöningsstat för hvarje verk skulle icke vara underkastad förändring, så länge verket bibehölle sin förra organisation och icke fordrade ett förändradt skick eller förnyad reglering. Men detta talades *till Riksdagen*, och Stats-Utskottet hemställde formligen längre ned i sitt utlåtande till Riksdagen, att *den* ville godkänna denna "metod". Jag ber Herrarne observera, att det kallades metod. Det anförda återfinnes i 1809—1810 årens Riksdags Stats-Utskotts utlåtande, intaget i Ridderskapets och Adelns protokoll, band 7, sidorna 1209 och följande.

Att samma Stats-Utskott ansett sig kunna föreslå att Rikets ständer besluta hvilka indragningar och besparingar som helst, så snart de icke trädde enskildes på lag grundade rätt för nära, synes i samma utlåtande, t. ex. i nämnda band, sidan 1215. I samma Riksdags underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t, angående statsregleringen, heter det, i fråga om staterna för vissa af kollegierna och de publika verken i allmänhet, att "Rikens Ständer ej funnit anledning att *verkställa* — märk, verkställa — någon förändring", hvilket Rikets Ständer ansett sig böra *anmäla*. På annat ställe i samma underdåniga skrifvelse rörande statsregleringen heter det: "genom den således gjorda regleringen hafva flera förändringar å de förra staterna uppkommit, *hvilka Rikets Ständer trots sig i underdånighet böra anmäla*" etc. Derefter redogöres för dessa indragningar, från hvilka icke ens Kommers-kollegium är undantaget, ty äfven i den för detta embetsverk gällande staten gjordes indragningar och minskningar. Deribland förekommo visserligen öfverflyttningar från Kommers-kollegii stat till andra stater; men, såsom jag sagt, äfven verkliga nedsättningar i kollegii stat förekommo.

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Detta var alldeles icke "underdåniga önskingar till Kongl. Maj:t utan *rena beslut* af 1809—1810 årens Riksdag, som redan den 6 Juni 1809 antagit den Regeringsform, hvilken ännu är gällande. Jag har nu visat, att 1809 års Riksdag, som antagit Regeringsformen, således fattat enahanda beslut som sistlidne Riksdag — jag skulle kunna uppräknat ännu flera indragningar, som då skedde, såsom t. ex. hela anslaget till lagkommissionen, en del af krigskollegii anslag m. fl. Det är visserligen sant, att prejudikat icke äro lag; men 1809 års Riksdag, som fattade de beslut, jag omnämnt, borde väl veta, hvad rätt den Regeringsform, den sjelf nyss förut antagit, åt densamma i afseende på anslagsfrågor förlånade. Jag har förut erinrat, att ej ett ord härom finnes i grundlagarne.

Hvad i grundlagarne står, vill jag för min del anse hafva grundlags helgd, men icke det, som icke står der. Jag behöfver icke heller anlita den grundlagstolkningsmetod, som af Herr Dickson antyddes, och som man velat påbörda oss, eller att, efter det icke vore i grundlagen förbjudet att verkställa en indragning af ett ordinarie anslag, det skulle vara tillåtet. Jag behöfver, sade jag, icke anlita den; ty jag har nog af hvad som står i grundlagen. Jag skall ej återropa många af de grundlagsparagrafer, som röra ifrågavarande ämne, då, såsom jag antager, andre talare ändå komma att nog i detta afseende upptaga Kammarens tid. Jag skall endast återropa de stadganden, hvilka gifva Riksdagen ensam rätt att uppgöra statsregleringen.

Jag vill då börja med 39 paragrafen Riksdagsordningen. Deri heter det: "Stats-Utskottet — — — åligger att granska, utreda och uppgifva Stats- och Riksgäldsverkens tillstånd och förvaltning samt föreslå ej mindre hvad till fyllande af deras behof erfordras, *sedan nödiga indragningar och besparingar blifvit iakttagna*" etc. Jag frågar här: huru skall Riksdagen eller Stats-Utskottet kunna föreslå hvad för behofvet erfordras, om icke Riksdagen sjelf skall bestämma riksstaten? Om riksstaten icke skall afslutas och godkännas, förrän efter riksdagens slut af Konungen, huru skall då Stats-Utskottet kunna beräkna, hvad för behofvens fyllande erfordras? I andra momentet af samma paragraf heter det: "Utskottet tillkommer ock att efterse och granska, huruvida gjorda eller förordnade utbetalningar af statsmedlen icke öfverstigit beloppet af de hufvudtitlar, *hvilka af Riksdagen uti uppgjord statsreglering blifvit fastställda*". Äro dessa ordalag icke tydliga i afseende på Riksdagens rätt att ensam uppgöra statsregleringen? I 40:de paragrafen heter det, att Bevillnings-Utskottet, "*sedan statsverkets behof blifvit utredda och bestämda*, skall opåmint föreslå sättet för bevillingens ökande, om det erfordras, eller dess minskande, om sådant kan ega rum". Icke står här taladt om, att dessa behof sedermera skola prövas och fastställas af Kongl. Maj:t! Icke har det heller någonsin skett, utan då Riksdagen *fastställt* statsverkets behof, föreslår Bevillnings-Utskottet den bevilling, som skall utgöras. Jag behöfver väl knappast påpeka de förvecklingar som skulle uppkomma, om så icke skedde, eller

om Riksdagen icke hade denna rätt. I paragrafen 62 Regeringsformen påträffas äfven ord, som, efter hvad jag tror, gifva fullt stöd åt Riksdagens rätt att ensam uppgöra riksstaten. Det heter der, bland annat: "Sedan statsverkets behof blifvit af Riksdagen pröfvade, ankommer det på Riksdagen att en deremot svarande bevilning sig åtaga" o. s. v. Står icke detta stadgande i full öfverensstämmelse med de paragrafer af Riksdagsordningen jag nyss uppläst? Och huru skall Riksdagen kunna åtaga sig bevilning, om Kongl. Maj:t skall fastställa rikststaten först sedan Riksdagen är slut?! Åtskilliga andra paragrafer skulle kunna till stöd för denna Riksdagens rätt åberopas, men jag skall stanna vid dessa. Finnes det för öfrigt någon makt eller lag, som kan ålägga Riksdagen att indela staten i ordinarie och extra stat; finnes det någonting, som kan hindra Riksdagen att, då den så för godt finner, borttaga namnen "ordinarie" och "extra ordinarie" ur vår riksstat? Och då någonting sådant icke finnes, är det icke någon skillnad i Riksdagens beslutanderätt i afseende på den ordinarie och den extra staten. Således håller icke heller detta skäl stånd.

Det skulle icke vara svårt att åberopa exempel, då Riksdagen ensidigt beslutat i afseende å anslagen på ordinarie stat; men, såsom jag redan nämnt, prejudikat äro icke lag, och jag behöfver icke sådana. Jag frågar dock: har det någonsin händt, att någon Konungens rådgifvare velat ifrågasätta Riksdagens rätt att besluta minskning å anslagen under första hufvudtiteln. Såsom vi veta, hafva äfven å denna hufvudtitel indragningar blifvit i fråga ställda, senast vid 1873 års riksdag; eller är det väl någon som sätter i fråga Riksdagens rätt att göra indragningar å anslagen t. ex. till befrämjande af jordbruk och landtmannanärningar, till befrämjande i allmänhet af slöjderna, till undervisningsmateriel för folkskolor etc., allt anslag, som äro uppförda på ordinarie stat. Man kan invända, att dessa icke äro jemförliga med nu i fråga varande anslag. Derom gäller dock frågan icke nu, utan om Riksdagens rätt att besluta öfver ordinarie anslag i allmänhet. Jag tror mig nu hafva visat, att påståendet derom, att de ordinarie anslagen vore undantagna från Riksdagens uteslutande pröfningsrätt, icke håller streck, och det är ej farligt att våga det påstå-
ende, att detta skäl emot Riksdagens rätt snart kan sägas tillhöra en öfvervunnen ståndpunkt.

Jag kommer nu till det tredje skälet mot Riksdagens beslut, eller att Riksdagen, enligt 89 paragrafen Regeringsformen, i frågor angående *grunderna* för allmänna inrättningar af alla slag icke eger makt att annat eller mera besluta än underdåniga föreställningar och önsknings. Detta är kanske det viktigaste skälet, och såsom sådant synes äfven Herr Statsrådet Bergström hafva ansett det. Har nu Riksdagen rätt att uppgöra och bestämma statsregleringen, är denna rätt i grundlagen stadgad såsom regel — och jag tror mig hafva ådagalagt detta — då gäller ock denna regel, derest icke tydligen kan påvisas ett undantag, som på detta fall är tillämpligt. Ett sådant skulle nu finnas i 89 paragrafen

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Regeringsformen. Såsom jag skall hafva äran visa, ligger icke något sådant undantag i de nyss omnämnda orden i denna paragraf. Man har förmenat, att med ordet "grunder" skulle förstås detsamma som nödiga anslag, eller att anslag skulle höra till dessa grunder. Jag skall bedja att få något undersöka huru härmed förhåller sig. I 69 paragrafen Regeringsformen talas om hvad till Riksgäldskontorets utgifter och inkomster hör, äfvensom om *grunderna* för Riksgäldskontorets styrelse och förvaltning. Här göres tydlig skilnad mellan uttrycket grunder för förvaltningen å ena sidan och utgifter och inkomster å den andra. För min del kan jag icke finna, att här med ordet grunder kan menas något annat än en instruktion för Riksgäldskontoret. I 72 paragrafen af samma grundlag heter det, "att Riksbanken skall förvaltas af de fullmäktige, Kamrarne dertill förordna, efter de ordningar, stadgar och reglementen, hvilka redan gjorda äro eller vidare af Riksdagen göras kunna". Här förekommer visserligen icke ordet "*grunder*", hvilket deremot på flera ställen återfinnes i de "*ordningar, stadgar och reglementen*" som i paragrafen åberopas. I myntbestämmningslagen af den 1 Mars 1830 bestämmes i 5 paragrafen, att utvexling skall ske efter de i 1 paragrafen stadgade grunder; och i instruktionen för Banko-Utskottet heter det i paragrafen 2: "Utskottet åligger att i det nogaste följa bankoinrättningens *hufvudgrunder*, ursprungligen intagna i Rikets Ständers beslut och förordning om Banken af den 22 September 1668, samt numera, efter de förändringar, närvarande förhållanden påkallat, bestämda genom de af Kongl. Maj:t och Rikets Ständer år 1830 fastställda *lagar* angående myntbestämningen och Rikets Ständers Bank". I paragrafen 5, 3 mom.: "Så skall ock, i allt hvad som afser upp- eller utlåning genom Banken, eller de utstakade *allmänna grunderna* för *dess förvaltning och styrelse, eller nya anslags beviljande*" etc. Vill man nu se i Lagen för Rikets Ständers Bank, så skall man finna, att dessa grunder för förvaltningen och styrelsen icke äro annat än *föreskrifter*. Jag skulle kunna åberopa flera stadganden, af hvilka tydligen framgår, att med uttrycket grunder för så väl Riksbankens som Riksgäldskontorets förvaltning icke menas någonting annat än de föreskrifter, hvarefter dessa verk skola förvaltas. Kan det väl, vid sådant förhållande, vara antagligt, att med orden "grunder för allmänna inrättningar" kan menas detsamma som de anslag, på hvilka dessa inrättningar skola existera.

Ett annat skäl, som talar mot en sådan uppfattning, skall jag äfven bedja att få åberopa. I och med 57 paragrafen Regeringsformen börjas stadgandena angående beskattningen och statsregleringen, hvarmed fortsättes oafbrutet till och med 80 paragrafen, som innehåller en inskränkning i denna Riksdagens beskattningsrätt; alltså ett undantag, men det är tydligt. I 81 och 82 paragraferna talas om i hvilken ordning grundlag skall stiftas, ändras eller upphävas; i 83, huru grundlag förklaras, i 84 huru den skall tillämpas, i 85 paragrafen uppräknas grundlagarne, i 86 förklaras hvad med tryckfrihet bör förstås, i 87 bestämmes

huru allmän civil- och kriminallag stiftas samt i 88 paragrafen huru desamma skola förklaras. Slutligen bestämmes i 89 paragrafen Regeringsformen huru med den ekonomiska lagstiftningen förfaras skall, samt hurusom Riksdagen i detta hänsende endast eger att göra underdåniga framställningar. Är det nu, må jag väl fråga, sannolikt att 1809 års lagstiftare, vid redigerandet af denna paragraf, inkastat deri en perla, om jag så får säga, af så högt värde, ett undantag från beskattningsreglerna, hvilka sluta med 80 paragrafen; inkastat den bland stadgandena om de författningar, hvilka Konungen ensam eger stifta och Riksdagen endast göra underdåniga framställningar, så, att man knappast utan af en ren händelse eller slump skulle kunna upptäcka den?

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Om nu det i denna paragraf förekommande ordet "grunder" skulle innefatta detsamma som anslag — hvad skulle väl följden häraf blifva? Jo, Riksdagen skulle äfven i *sådant fall* icke ega rätt att besluta annat än underdåniga önsknningar i frågor, som angå dessa statsanslag; men så kommer slutet af 89 paragrafen, deri säges att, om Konungen vill åt Riksdagen öfverlemna att gemensamt med honom något afgöra, som rikets allmänna styrelse rörer, så kan han göra det. Huru skall nu dermed tillgå? Jo, såsom i 87 paragrafen 1 mom. Regeringsformen säges, der det talas om huru allmän civil-, kriminal- och kyrkolag skall stiftas, förändras eller upphävas, och deri hänvisas till Riksdagsordningen, som stadgar att, då Kamrarne i sådana frågor stanna i olika beslut och de olika meningarne icke kunnat sammanjemkas, frågan skall för den Riksdagen anses hafva förfallit. Det är således äfven på denna väg omöjligt att afgöra frågan, ty detta stadgande gäller endast om lagstiftning, ej om anslag. Nu gör denna paragraf ingen skilnad emellan *nya* inrättningar och redan i gång varande. Jag tror således icke att med dessa grunder *kan* menas anslag och tror mig hafva visat detta. Jag har också visat, att 1809 års lagstiftare icke så förklarat 89 paragrafen, emedan denna Riksdag indrog flera sådana anslag som det i fråga varande och helt enkelt anmälde detsamma för Konungen, och detta icke i den grupp af skrivelser, hvarom 89 paragrafen handlar, utan i skrifvelsen angående statsregleringen.

En liten sak ber jag få berätta, mindre som något bevis, än därför att den har ett visst intresse. Landshöfdingen, sedermera presidenten i Kommers-kollegium Håkansson hade uppgjort förslag till 1809 års Regeringsform, och det säges att Hertig Carl, sedermera Konung Carl XIII, ämnade förelägga Riksdagen detsamma till antagande. Detta skedde dock icke: Riksdagen ville sjelf utarbета förslag till Regeringsform. Håkanssons förslag kom dock in till Utskottet under hand, och det är många ordalag i den antagna Regeringsformen, som man igenkänner från nämnda förslag. Detta blef dock icke då tryckt, utan är det endast Justitierådet Naumann man har att tacka för att det blifvit mera allmänt känt. I detta förslag till Regeringsform finnes icke 89 paragrafen, som talar om att Riksdagen eger rätt att ingå till

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Kongl. Maj:t med föreställningar och önskingar, som rikets allmänna hushållning röra och således icke heller de der "grunderna". Kanslirådet Adlerbeth ansåg sig häraf och af andra orsaker hafva skäl att kalla detta förslag för en "förklädd säkerhetsakt". Konstitutions-Utskottet och den om våra grundlagar högt fötjente Hans Järta ville åt Riksdagen inrymma mera mak, toch därför var det, skulle jag tro, som denna 89 paragraf insattes i den sedermera antagna Regeringsformen, alldeles icke för att göra en inskränkning i Riksdagens makt.

Jag tror mig nu hafva visat, att äfven detta skäl icke håller streck.

När nu skälen tryta, så säger man: är detta rätt, kan ju Riksdagen indraga hvilka anslag som helst och på sådant sätt helt och hållet förstöra samhällsinrättningen. Ja, detta kan sägas då det är fråga om att stifta en lag, men det gäller icke såsom bevis om en lag, som redan är skrifven. Är det för öfrigt möjligt, kan väl någon föreställa sig att Riksdagen skulle vilja förstöra de inrättningar, som äro nödiga för statsförvaltningen? Skulle icke Riksdagen själf, skulle icke svenska folket, som Riksdagen representerar, i första rummet drabbas af förstörelsen? Konungen, som enligt vår sucessionensordning födes till platsen — och jag är för min del icke missnöjd med denna ordning — kan man med någon säkerhet vänta, och hoppas att han alltid och under alla förhållanden skall veta att med förstånd och urskilning använda sin makt, har man då inte något skäl att också vänta detsamma af Riksdagen? Se der förklaringen, hvarför man anförtrott Riksdagen makt.

Ett par frågor ber jag få vidröra, hvilka beröra detta förhållande. Skall Konungen prompt i allo godkänna den af Riksdagen uppgjorda riksstaten, eller kan han i något förkasta densamma? Om Riksdagen anvisar medel till sådana ändamål eller på sådana villkor, som Konungen icke kan eller vill gilla, då eger Konungen att icke använda dessa medel; godkänner han åter ändamålet och villkoren, så använder han anslaget — något annat godkännande, någon annan förkastelse kan jag icke med anledning af grundlagen erkänna. Den andra frågan är af mycken vikt och icke lätt att besvara: Om de åsigter jag uttalat, såsom jag tror, äro riktiga, finnes det då ej någon gräns för Riksdagens rätt att indraga eller minska anslag, eller hvar finnes den? Denna fråga kan besvaras dels med grundlagen och, der denna i något fall icke räcker till, der måste den goda viljan, förståndet, fosterlandskänslan komma till. Det är således icke rätt att jemföra statsråds-, högsta domstols- och domare-embetena i allmänhet med de inrättningar, om hvilka här är fråga. Dessa institutioner få hvarken af Konungen eller Riksdagen ensidigt upphävas, ty det är i grundlagar och civillag stadgadt, huru de skola råda, döma och verka, men med de inrättningar, om hvilka här varit fråga, är förhållandet annorlunda. Om Riksdagen ville indraga anslagen till de nu nämnda institutionerna, så skulle den ovedersägligen öfverskrida sin befogenhet, och dessutom anser jag det vara Riks-

dagens skyldighet att anskaffa medel till godtgörelse åt alla sådana, hvilka hafva rättsliga anspråk på staten; att neka sådant, kan ej ifrågakomma, ty därför äro talmännen satte till väktare. Men nu kunna fall inträffa, då det kan vara svårt att ur grundlagen bestämdt säga, huru vida Konungen *öfverskridit* eller *missbrukat* sin makt, och likaså i fråga om Riksdagen. I alla dessa fall, då grundlagen icke räcker till, hafva vi en moralisk grundlag, och jag hoppas, att den svenska Riksdagen aldrig skall underlåta att lyda *dess* grundlagsparagrafer.

Det nu omhandlade beslutet innefattar indragning af lönen på en plats, som i årtal hållits obesatt, och utan skada för det allmänna. Det gälde lumpna 6,000 kronor. Var nu detta något att göra väsen af? Det är icke sant att det är Konstitutions-Utskottet, som började dermed. I fjor, då frågan först kom på tal, så var det — utom Herr Civilministern, som ansåg den konstitutionella sidan af saken vara af synnerlig vikt, och derom är intet att säga — Herr Treffenberg, som slog på larmtrumman och, under förmenande att landet var i fara, utropade: "Vi skola snart se hvad landet har att hoppas af Statsrådet Bergström; Herr Casparsson, som fann sig befogad att utropa med Geijer: "Det är ett slägte som mognar revolutioner och förvånas öfver dem", samt slutligen Herr Kolmodin, som liknade Riksdagens tillvägagående vid romerska republikens hjälpsamhet mot dem den ville uppsluka, förmenande att så vill Riksdagen hjälpa konungamakten, och att om detta beslut fattades och af Konungen godkändes, då faller hela den administrativa makten som en mogen frukt i Riksdagens sköte, och då behöfde vi ej annan grundlag än den, att "i Sveriges land är Riksdagen enväldig". Mine Herrar! jag tillåter mig säga, att dylika stortaliga ord icke äro egnade att främja ett godt samarbete emellan Regeringen och Riksdagen!

Kom så den 29 Maj, och hvad då skedde, det veta vi. Jag hörde folk i min hemort, som icke hade klart för sig ställningen, säga: nu är landtmannapartiet stukadt! Jag sade: Nej, ty att uppföra dessa 6,000 kronor i Statskontorets hufvudliggare, det är något helt annat än att anslå dem, det är endast penningar på papperet, det är ej ens papperspengar. Då frågade mer än en, äfven af dem som voro af olika åsigt med mig: Vinner konungamakten anseende på detta, vinner Riksdagens anseende derpå? Jag tror det icke heller och därför anser jag, att detta beslut icke var lyckligt eller lädande till rikets sannskyldiga nytta. Kunde nu Konstitutions-Utskottet rätt gerna göra annat än anmäla detta förhållande för Riksdagen? Jag har sagt, att jag hoppas det frågan möjligen på detta sätt skall blifva begrafven och jag tror att det skall kunna bidra dertill, att för framtiden dylika konflikter emellan Regeringen och Riksdagen må undvikas, och då synes det mig att vi hafva gjort en god sak med denna anmälan.

Detta är mina åsikter, mina önskningar. Jag vet att många älska att vanställa andras både åsikter och motiv, jag skall icke göra mig skyldig till sådant; jag högaktar äfven andras med mina

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

ej öfverensstämmande åsigter och motiv, då jag är viss om att de äro ärliga.

Jag anser det icke för mig såsom ledamot af Konstitutions-Utskottet tillständigt att göra något yrkande, då jag icke åsyftat eller åsyftar någon skrifvelse till Kongl. Maj:t; dock måste det vara en tillfredsställelse för mig om mina och Konstitutions-Utskottets åsigter af denna Kammare gillas. Herr Dickson har sagt, att det vore i högsta måtto betänkligt, att det vore att svika sin pligt, om Kammaren gillade hvad Konstitutions-Utskottet sagt, men icke beslöte en skrifvelse. Jag tror att Kammaren kan gilla de af Utskottet uttalade åsigter, men anse att rikets väl icke kräfver en anmälan från Riksdagens sida till Konungen.

Jag skall nu sluta med att uppläsa några ord i 1809 års Konstitutions-Utskottets motiv till den Regeringsform, om hvars tydning vi nu tvista: "Svenska folkets rätt att genom Rikets Ständer sig sjelft beskatta har af Utskottet blifvit sorgfälligt iakttagen. Det är denna sjelfbeskattningsmakt, som upprätthåller och befäster nationalrepresentationen. Dess värdande är följaktligen icke blott för nationens välstånd utan äfven för dess frihet af yttersta vigt".

Herrar *Ivar Månsson, Olof Andersson* i Lyckorna, *Thorell, Johan Jönsson* och *Christen Assarsson* förenade sig uti Herr *Ola Anderssons* yttrande.

Herr *Werner Ericson*: När jag nu fått ordet i denna fråga, ber jag att först få yttra min åsigt om frågans statsrättsliga beskaffenhet och sedan få betrakta densamma från dess politiska sida. Jag ämnar icke hålla något docerande föredrag om statsrätt i allmänhet eller svensk isynnerhet, hvartill jag anser hvarken min förmåga eller tillfället lämpa sig; jag skall därför göra mitt yttrande så kort som möjligt och endast hålla mig till de punkter, Utskottet företrädesvis framhållit och upptagit såsom bevis för de der uttalade åsigter. Jag skall utesluta frågan om skilnaden mellan ordinarie och extra ordinarie anslag, hvarom den siste talaren så vidlyftigt ordade, ty, enligt min åsigt, hörer denna fråga icke hit; jag vill dock tillkännagifva, att jag icke erkänner någon skilnad mellan den ordinarie och extra ordinarie statsregleringen. Grundlagen innehåller derom icke ett enda ord, och under en längre tid, sedan 1809 års statskick införts, begagnades ej denna indelning, och således inskränker sig denna skilnad till att blott och bart vara ett bokföringssätt, och något annat är det icke.

Utskottet håller sig till dessa två ständigt återkommande punkter; först talar Utskottet om det i 57 § Regeringsformen förekommande stadgande om svenska folkets beskattningsrätt. Jag skall be att få fästa uppmärksamheten på lydelsen af denna paragraf, hvilken tyckes vara så enkel, och hvilken likväl så ofta misstydes. Den lyder så: "Svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta utöfvas af Riksdagen allena". "Svenska folkets urgamla

rätt" står det och icke "dess beskattningsrätt". Huru man kan citera en sak, som icke finnes, förstår jag icke. "Svenska folkets urgamla rätt", hvad är den? För att afgöra detta hafva vi icke någon annan källa än våra gamla lagar. Landslagen innehåller i detta afseende bestämda föreskrifter, att all kronans egendom skall vara under Konungens uteslutande disposition, och att folket dermed icke hafver något att skaffa. Nya skatter deremot kunde icke upptagas utan folkets medgifvande; undantag egde dock rum, såsom då Konungen skulle krönas, rida eriksgata, gifta bort sina barn eller bygga sina hus. Några nya gårdar fingo sålunda icke upptagas utan folkets samtycke. Vidare innehåller lagen i afseende på skatternas beviljande, att detsamma skulle ske landskapsvis. Detta stadgande gälde till Gustaf II Adolfs tid, då man bestämde att nya skatter, som skulle utgå i penningar, beviljades vid allmän riksdag, men de, som skulle utgå i naturaprestationer, enligt öfverenskommelse med landskapen. Detta stadgande bibehölls äfven i 1634 års regeringsform. Men genom de missbruk, som statternas beviljande landskapsvis medförde, uppstod övilja mot detta beskattningssätt, så att Ständerna begärde vid 1660 års riksdag, att landskapsriksdagar måtte borttagas, och detta skedde äfven genom 1660 års additament till regeringsformen. När Carl XI tillträdde regeringen, brydde han sig icke derom, utan begagnade det gamla sättet för skatters erhållande, men i alla senare regeringsformer ända till den nuvarande har svenska folkets beskattningsrätt bestått deri, att inga nya gårdar få utan Riksdagens medgifvande påläggas. Under den så kallade frihetstiden, hvars förhållanden ju ej kunna läggas till grund för kännedom om svenska folkets "urgamla" rättigheter, hade, som Herrarne veta, Rikets Ständer bemäktigat sig all rätt både i afseende å lagstiftning, beskattning och annat. Om 57 § Regeringsformen stadgade uteslutande beskattningsrätt för svenska folket, hvarför skulle då 60 § Regeringsformen stadga: "ej må några allmänna afgifter af hvad namn eller beskaffenhet som helst utan Riksdagens samtycke kunna förhöjas etc." Deruti ligger ingen mening, om Riksdagen hade fullständig beskattningsrätt. Likaså innehåller 73 § Regeringsformen: "inga nya pålagor, utskrifningar af manskap, eller af penningar och varor må hädanefter, utan Riksdagens fria vilja och samtycke, i den ordning, förut nämndt är, påbjudas, uppbaras eller fordras". Detta torde äfven hafva varit onödigt, om Riksdagen haft uteslutande beskattningsrätt; samma förhållande är det med stadgandet i 74 § Regeringsformen, att Konungen eger icke makt att fordra någon annan gård till utförande af ett uppkommet krig än ett, under vissa vilkor gjordt sammanskott affödande varor. Sålunda har i landslagen och alla derefter antagna regeringsformer "svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta" blifvit bestämd sålunda, att inga nya gårdar eller pålagor må åläggas utan Riksdagens samtycke; och att denna beskattningsrätt "utöfvas af Riksdagen allena", har ju ingen bestridt. Om Herrarne sålunda fästa sig vid ordalydelsen af paragrafen, så finna Herrarne så-

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. gransk- ledes, att någon uteslutande beskattningsrätt icke blifvit Riksdagen
ning af stats- tillagd.

rådsproto-
kollen.
(Forts.)

Nästa punkt, som Utskottet fäst sig vid, är den pröfningsrätt i afseende på statsutgifterna, som, enligt dess åsigt, skulle tillkomma Riksdagen med anledning af stadgandet i 62 § Regeringsformen, att statsverkets behof skola af Riksdagen pröfvas, äfvensom föreskriften i 39 § Riksdagsordningen, att Stats-Utskottet skall föreslå nödiga indragningar i statsutgifterna. Det framgår af dessa grundlagsstadganden, att Riksdagen har rätt att pröfva och afslå en del ifrågasatta statsutgifter, men ingalunda att den har en uteslutande pröfningsrätt för alla fall.

Om Kongl. Maj:t framlägger förslag i ämnen, der Riksdagen icke har uteslutande pröfningsrätt, och Riksdagen stryker en del af de begärda anslagen, så behöfver Kongl. Maj:t icke godkänna ett sådant beslut, men om Riksdagen, vid begärandet af anslag, i afseende hvarå Riksdagen eger uteslutande pröfningsrätt, med begagnande deraf vägrar desamma, så är Riksdagen i sin goda rätt. Man har anfört hvad 89 § Regeringsformen innehåller om "grunderna för allmänna inrättningar" och sagt, att anslag icke kunna räknas till grunder. Ehuru jag anser denna anmärkning utan betydelse, är det dock tydligen en orimlighet att påstå, det embeten i statens tjänst skola uppehållas, utan att några löner dertill anslås.

Emellertid står det i 62 § Regeringsformen: "att sedan statsverkets behof blifvit af Riksdagen pröfvade, ankommer det på Riksdagen att en deremot svarande bevillning sig åtaga etc." Riksdagen har således icke någon uteslutande rätt att bestämma om bevillningens belopp, sedan statsverkets behof en gång blifvit bestämda. Riksdagen *skall* åtaga sig en bevillning, motsvarande statsverkets behof, och 61 § Regeringsformen stadgar, att alla afgifter, som Riksdagen beviljat, "skola utgöras intill slutet af det år, under hvars lopp den nya bevillningen af Riksdagen fastställd blifver." Sålunda skall Riksdagen åtaga sig en ny bevillning, eller ock kommer den gamla att blifva gällande, och i alla händelser skall bevillningen motsvara statsverkets behof. Frågan reducerar sig således till: hvad är statsverkets behof? Och i hvad mån är Riksdagens pröfningsrätt deraf inskränkt? I 89 § Regeringsformen stadgas: "Vill Konungen åt Riksdagen öfverlemna att gemensamt med honom något afgöra, som rikets allmänna styrelse rör, då förfares dermed på det sätt, som angående lagfrågor är i 87 § 1 mom. stadgadt." Nu frågar jag, om i händelse Konungen föreslagit till Riksdagens bedömande något stadgande om nya inrättningar och tjänster, och Riksdagen, med begagnande af sin pröfningsrätt, godkänt detta förslag. Är då icke detta, enligt § 89 sista punkten, af Riksdagen gemensamt med Konungen beslutadt? Och är det så, kan Riksdagen lika litet ensidigt upphäfva denna, som någon annan lag. Då en tjänst en gång blifvit med Kongl. Maj:ts och Riksdagens gemensamma samtycke inrättad, är således lönen därför ett statsverkets behof, som bör af Riksdagen fyllas, utan att Riksdagen eger derom ingå

i pröfning; och är detta sedermera ett föremål för Konungens och Riksdagens gemensamma lagstiftningsrätt. Således är Riksdagens pröfningsrätt i detta afseende inskränkt.

Vidare, och såsom hufvudargument för mina motståndares åsigt, är anfördt, att 39 § Riksdagsordningen stadgar, att Stats-Utskottet åligger att granska, utreda och uppgifva statsverkets tillstånd och förvaltning samt föreslå hvad till fyllandet af dess behof erfordras, "sedan nödiga indragningar och besparingar blifvit iakttagna." Det är icke uttryckt, att med "nödiga indragningar" skulle afses alla möjliga anslag, och dermed afses således allenast sådana, i afseende på hvilka Riksdagen eger besluta. Om Kongl. Maj:t vid nästa riksdag framlägger ett förslag till statsreglering, lika t. ex. med den vid denna riksdag antagna, så får Stats-Utskottet visserligen föreslå nödiga besparingar och indragningar, och Riksdagen sådana besluta i de fall, der Riksdagen har denna rätt, men ej i afseende å anslag af sådan natur, jag här förut omnämmt. Andra anslag finnas deremot, dels sådana, hvilka afse att fylla endast tillfälliga behof, och dels äfven sådana, på ordinarie stat uppförda, i afseende å hvilka Riksdagens pröfningsrätt är oinskränkt. Sålunda egde Riksdagen oinskränkt rätt att minska anslaget till durchmarsch-kostnaderna, likasom Riksdagen hvarje år egt rätt att bestämma anslaget till vapenöfningar. Men skulle Herrarne t. ex. lemna sitt bifall till den föreslagna nya arméorganisationen och derigenom bestämma, att de värnepligtige skola hafva så eller så lång öfningstid, så är det därför erforderliga anslag ett statsbehof, hvaröfver icke Riksdagen eger rätt att ensam bestämma. Detta är min åsigt om frågans rättsliga ståndpunkt. Jag är öfvertygad om, att hvar och en i likhet med mig har aktning för andras åsichter, och att man således ej tager illa upp hvad jag nu uttalat.

Hvad Utskottet vidare yttrat, vill jag icke bemöta, utan endast upptaga som hastigast. När man är ledamot i ett Utskott, föreställer jag mig, att man icke kan tänka att få sin mening i allo uttryckt, och man kan naturligtvis icke reservera sig mot hvarje ord i ett betänkande, så framt man blott instämmer i konklusionen. Jag säger detta, emedan det är min öfvertygelse, att detta betänkande i vissa delar icke uttalar den åsigt, som Andra Kammarens ledamöter i Utskottet hysa, ty det kommer säkerligen icke från dem hvarken det hänfulla grinet mot en Regeringens ledamot, som visat tillmötesgående mot Riksdagen i detta afseende, ej heller den löjliga förskräckelsen för att denne regeringsledamot nu skulle undslippa, när man tycker sig hafva honom så bra fast. Talet om bristande statsmannaskicklighet framstår äfven först då i dess fulla komiska dager, om man får hänföra detsamma till de personer, som anses vara dess författare.

Jag har aldrig hört det fordrats, och tror ej, det vore önskvärdt, att en regeringsledamot i hvarje äfven mindre vigtig fråga envist vidhölle en en gång yttrad åsigt, och särskildt, att han ej i tillämpningen skulle medgifva någon modifikation deraf.

Utskottet uttalar, som sagdt, på slutet af betänkandet ett rik-

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. gransk-
ning af stats-
rådsproto-
kollen.
(Forts.)

tigt beklagande af, att ifrågavarande regeringsledamot kunnat springa undan, och påstår, att han ej tillämpat den tolkning af grundlagen, han sökt göra gällande, utan åtnöjt sig med en enkel protest. Jag kan icke inse, huru en Regeringens ledamot med någon aktning för sitt höga embete kunnat handla på annat sätt, än som skett, och jag tror verkligen icke, att det är Herrarnes allvarliga mening att han blott för att förarga Riksdagen bort tillstyrka tillsättande af en president. Jag tillskrifver dock icke, såsom jag redan nämnt, de af mig omförmälda uttalanden i betänkandet Andra Kammarens ledamöter i Utskottet.

Jag öfvergår nu till den politiska sidan af saken och anhåller få nämna, huru jag tror frågan i detta afseende bör bedömas. Jag vågar hoppas, att Herrarne icke missförstå mig derhän, att jag skulle vilja, att en grundlags bestämmelse skulle påverkas utaf politiska förhållanden. Det är just detta jag bekämpar. Hvad den nämnda sidan af saken beträffar, så blir frågan först och främst: hvad skulle vi uppnå för ett mål genom att fatta det eller det beslutet? och hurudan skulle situationen i politiskt afseende möjligen på grund deraf gestalta sig? Om Herrarne lägga betänkandet till handlingarne med gillande, eller gå till Kongl. Maj:t med en skrifvelse, och Kongl. Maj:t dervid fäster något afseende eller ej, så är ju intet i afseende å det framtida bedömandet af frågans rättsliga beskaffenhet dermed vunnet. Eller om Herrarne, ehuru det här ej kan komma i fråga, enligt 106 § ville ställa Regeringens ledamöter under riks rätt, d. v. s. tilltala dem vid domstol, så skulle icke heller ett sådant tillvägagående i detta afseende medföra något resultat, ty *grundlagen* blefve icke derigenom förändrad; på *den* vägen torde icke vara något att vinna. Regeringsformens 83 § stadgar: "ej må någon för framtiden gällande förklaring af grundlagarne stadgas, utan på det sätt, som vid ändringar i dem iakttagas bör." Och i Riksdagsordningens 64 § heter det: "förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af grundlag, hvarom fråga endast vid lagtima riksdag må väckas, kan å samma riksdag förkastas, men ej slutligen antagas eller bifallas i vidsträcktare mån, än såsom ett förslag, hvilket o. s. v." I detta afseende kunna Herrarne icke komma till något resultat genom tillämpande af denna paragraf. Det måtte således vara någonting annat, som man med paragrafens tillämpning skulle söka vinna. I afseende å innehållet af 107 § har man sagt, att vårt statsskick efter 1809 utvecklats sig derhän, att paragrafen icke längre vore tillämplig. Det är allt för klumpigt och onödigt att gå direkte till Kongl. Maj:t och klaga öfver en person. Med talet om denna utveckling af statsskicket, förmodar jag, afses att vi närmat oss mera till det, som blifvit kalladt det parlamentariska. Jag vet intet land mera än England, der detta system visat sig lämpligt; det har der utvecklats sig på historisk grund och består ej egentligen i enlighet med skrifna lagar, utan stöder man sig hufvudsakligen på praxis. I andra länder, dit man från England importerat systemet, har det visat sig icke utan stora svårigheter vara tillämpligt, och det torde heller icke passa

för alla folk. Regeringarnes ställning blir oftast för svag och de balancera upp och ned för voteringar i representantkamrarna. Hur står det t. ex. till i Frankrike, fastän man måste medgifva, att der nu råder ett jmförelsevis stabelt tillstånd? Sedan 1871 har man der haft, jag tror, 17 civilministrar. Eller i Spanien? Der har man måst hålla förteckning på antalet. I Italien har man gått mera lugnt till väga, och tillståndet der är rätt bra. Emellertid lära väl både spaniorer och fransmän och äfven andra mer eller mindre hetsiga folk vara nödsakade att fästa afseende på att man får hederligt och dugligt folk till regeringsledamöter. Det är för öfrigt så många omständigheter, som inverka på möjligheten för en regerings medlemmar att stanna kvar och sköta angelägenheterna, och man får endast med mycken försigtighet anfalla dem. Der finnes Konungens person, mine Herrar; han kan för sin del vara hersklysten eller hysa sympatier för en och antipatier för andra af personer eller klasser, eller hysa motvilja mot vissa förändringar i statsskicket, som vidtagits i landet före hans tid och hvars mindre lyckliga tillämpning derföre ej ogerna ses. Det kan äfven finnas andra anledningar, som inverka ohelsoamt, om till hans disposition ställas alltför många möjligheter. Vidare finnas der partier, åt hvilka man måste göra medgifvanden. Det går sålunda icke an att endast förfakta sina åsichter till deras yttersta konsekvenser, utan man måste äfven taga hänsyn till andra omständigheter. Allt detta gör, att man måste med synnerlig försigtighet begagna sig utaf de medel, som ungefärligen motsvara hvad 107 § lemnar oss.

Jag tror likvisst att 107 §, sådan den nu lyder, ändå har sina fördelar. Den lemnar öppet att utan någon hänsyn yttra sig om personer; ty då man kan uti en skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om en eller flere namngifne regeringsledamöters aflägsnande, måste man ju äfven kunna i diskussionen indraga alla både varande och ifrågasatta regeringsledamöter. Om man således tillämpar på vårt land hvad jag här förut yttrat om det, hvarpå man måste fästa afseende, när ombyte af regeringsledamöter ifrågasättes, så blir det först fråga om Konungen. Han är emellertid, enligt grundlagen, undandragen diskussionen, och jag kan således ej yttra mig om den inverkan, han antagligen kommer att ha på saken.

Jag måste derföre utan afseende härå yttra mig angående den politiska ställningen. Jag tror den temligen allmänna uppfattningen, att Regeringens medlemmar komma att lemna sin ställning, vara riktig. Jag tror mig tillika med säkerhet kunna säga, att, om Herrarne lägga betänkandet till handlingarne med eller utan ogillande eller aflåta en skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t, så kommer detta att hafva alldeles samma verkan. Jag tror mig tillika kunna säga — och Herrarne finna detta besannadt utaf föregående riksdagars historia — att det nemligen varit på grund af majoritetens i Andra Kammaren hållning, som regeringsförändringar egentligen kommit i fråga. Jag vädjar till Herrarne, huruvida det verkligen är Herrarnes mening, att man nu åter

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

skall skylla på majoriteten i Andra Kammaren ett regeringsombyte nu. Det är bäst, att Herrarne tydligt och klart uttrycka sin mening, ty eljest tror jag, som sagdt, att ett regeringsombyte kommer att ske och man skyller på Andra Kammaren.

Här har yrkats både från landtmannapartiets sida och utaf andra, att man helt enkelt bör lägga betänkandet till handlingarne. Detta är icke tillräckligt; ty man skall ändå skylla på Andra Kammaren, derest Regeringens ledamöter anse sig icke längre kunna samverka med representationen. Då Herrarne således icke tyckas vilja göra Regeringen någon olägenhet, utan blott lägga betänkandet till handlingarne, borde Herrarne likvisst icke kunna hafva något emot att verkligen uttrycka sin åsigt i afseende å Regeringen.

Jag yrkar, att betänkandet må läggas till handlingarne, med följande tillägg: "Riksdagen, som icke vill anses hafva försvärat samarbetet emellan regering och representation, besluter lägga utlåtandet till handlingarne."

Herr Berggren: Mine Herrar! Att olika åsikter vid flera föregående tillfällen blifvit uttalade inom Riksdagen rörande Riksdagens makt att minska eller indraga anslag, som varit i riksstaten uppförda, är noggsamt bekant; och jag betviflar icke, att ju den ringa pluralitet inom Konstitutions-Utskottet, som beslutat framläggande af denna anmälan, af innersta öfvertygelse omfattar den mening, som vid förlidet års riksdag var flertalets i denna fråga. Men detta oaktadt kan jag för mig icke förklara, huru detta Utskott af hvad som förefallit kunnat finna anledning att hos Riksdagen göra denna anmälan. Jag vill närmare yttra mig härom, men her att först få säga några ord om sjelfva motiveringen. Denna motivering innehåller onekligen åtskilligt förtjenstfullt, men vid genomläsningen af densamma kunde jag — och troligen många med mig — icke undgå att erfara ett intryck, som erinrade om Tegnér's bekanta yttrande, då han för ungefär femtio år sedan vid recensionen af Hammarskjölds nya grekiska grammatika förklarade, att densamma innehölle mycket både sant och nytt, men att det nya icke vore sant och det sanna icke nytt. Till det nya af denna beskaffenhet anser jag i första rummet böra hänföras hvad Utskottet yttrat redan uti första meningen af dess resonnement, der det heter, att den omtalade kontroversen blifvit af "vederbörande Departements-chef sjelf framkallad." Utskottet synes här hafva glömt icke allenast den historik, som Utskottet förutskickat sitt betänkande, utan äfven hvad som tilldrog sig vid förlidet års riksdag uti denna fråga. Det var nemligen *Stats-Utskottet*, som framlade ett förslag, icke att Riksdagen enligt § 89 Regeringsformen skulle ingå till Kongl. Maj:t med en framställning och önskan angående den ifrågavarande presidentslönen's indragning, utan med förslag, att Riksdagen måtte definitivt *besluta* häruti. Sedan detta förslag blifvit inom denna Kammare godkändt och i Första Kammaren förkastadt, afgjordes frågan vid gemensam votering med 165 röster emot 144, således med en pluralitet af 21

röster. Det var under öfverläggningen härom uti denna Kammare, som vederbörande Departements-chef öppet och oförbehållsamt uttalade sin uppfattning, att ifrågavarande åtgärd enligt hans åsigt icke vore grundlagsenlig, och denna åsigt har Herr Departementschefen, såsom vi af handlingarne sett, konsekvent vidhållit, då Riksdagens skrivelse af den 29 Maj nästlidet är föredrogs inför Hans Maj:t Konungen. Jag kan i detta fall omöjligen finna någon anledning till klander mot nämnde Departements-chef, allrahelst vid betraktande af föreskriften i 9 § Regeringsformen, som gör det till en pligt för hvarje ledamot af Statsrådet att uttala *sin* mening, icke någon annans.

En annan åsigt, som Konstitutions-Utskottet här angifver och som väl icke heller stödjer sig på riktig grund, är den, att 1854 års Konstitutions-Utskott skulle så att säga utgöra auktoritet i fråga om tolkningen af våra grundlagar. Mig veterligen har sistnämnda Utskott aldrig fått ett sådant erkännande, men icke dess mindre stöder innevarande års Konstitutions-Utskott till hufvudsaklig del sin bevisning just på några yttranden, som i detsamma förekomma — yttranden, mot hvilka dessutom erinringar inom riksstånden icke uteblefvo. Vill man åberopa några Riksdagens eller delegationers deraf uttalanden i detta hänseende, så synes mig rättast vara, att vända sig till 1809 års män, till sjelfva grundlagsstiftarne, och i deras efterlemnade handlingar söka få upplysning om hvad de menade med den ena eller den andra bestämmelsen i grundlagen. Man skall då finna, att dessa lagstiftare otvetydigt, om ock ej i bestämda ordalag uttryckt, gjort till sin uppgift att så sorgfälligt afväga maktställningen mellan Konung och Riksdag, att endera af dem icke måtte blifva ensam herskande eller inkräkta på den andres område. Vid ett allvarligt begrundande af våra grundlagar och särskildt Regeringsformen, kan man icke heller undgå att finna den grundsatsen genomgå den, att hvad Konung och Riksdag gemensamt beslutit och stadfäst, det kan icke af den ena statsmakten ensidigt rubbas eller upphävas.

Särskildt vill jag erinra derom, att 1809 års Konstitutions-Utskott gick ända derhän, att det till och med ansåg "publika tjenster lämpligen kunna inbegripas under kategorien af allmänna inrättningar".

Så lät det på den tiden; och för min del tror jag, att vi handla riktigtast, om vi skänka lika mycket förtroende till hvad som då uttalades beträffande tolkningen af grundlagarne som till 1854 — ja, afven 1875 års Konstitutions-Utskott. En tredje uppgift, som säkerligen icke öfverensstämmer med rätta förhållandet, är den, att det vid sistlidne riksdag fattade beslutet om indragning af den lediga presidentslönen i Kommers-kollegium skulle hufvudsakligen hafva äsyftat att likasom tvinga Regeringen att skyndsamt inkomma till Riksdagen med förslag om reorganisation af detta embetsverk. Ehuru i denna fråga icke tillhörande majoriteten, hade jag likväl föreställt mig meningen med detta vid förra riksdagen fattade beslutet vara, såsom ock synes af riksdagshandlingarne, att, eftersom presidentsbefattningen i Kommers-kollegium

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

någon tid varit ledig och det således visat sig, att den åtminstone tills vidare kunde förblifva obesatt, man icke onödigtvis borde anslå det för samma befattning anvisade lönebelopp. Nu säger dock Utskottet, att afsigten med förenämnda beslut var att på annan väg än den, 89 § Regeringsformen anvisar, vinna detta mål. Jag lemnar derhän, huruvida ett sådant motiv erkännes och gillas ens af dem, som deltago i beslutet.

Åtskilligt behjertansvärdt förefinnes dock i Konstitutions-Utskottets nu ifrågavarande utlåtande. Så instämmer jag, likasom jag tror litet hvar gör, gerna i hvad Utskottet yttrar, "att det ej kan anses önskligt att Riksdagen för att påskynda behandlingen af under längre tid uppskjutna ärenden finner sig föranledd till vidtagande af åtgärder, hvilka af Statsrådets ledamöter på samma gång kunna inför Konungen stämplas såsom grundlagsvidriga." Vidare säger Utskottet, "att det i alla händelser icke kan lända till rikets sannskyldiga nytta eller vittna om den statsmannaskicklighet, som är ett af hufvudvilkoren för befordrandet af vårt statskicks lugna och naturliga utveckling, att kronans rådgifvare inför Konungen försöka att göra gällande en tolkning af grundlagen, som icke öfverensstämmer med vare sig grundlagens bokstaf, dess andemening, eller den praxis, som under tidernas lopp utvecklats sig." Afven häri instämmer jag villigt, men jag går ändå längre; jag anser ett sådant förfaringssätt af en Konungens rådgifvare rent af brottsligt, och att 106 § Regeringsformen borde dervid tillämpas.

Hvad nu beträffar sjelfva saken, eller rättsfrågan, så vill jag icke inlåta mig i någon utredning eller undersökning af densamma. Sådant har redan skett af föregående talare och kommer, derom är jag öfvertygad, att än ytterligare göras af personer med större förmåga och insigter än dem jag i detta hänseende kan prestera. Jag har endast velat angifva min uppfattning i frågan, och anhåller att få tillägga, att hvilken mening man än må hysa uti föreliggande fråga, måste afven de, hvilka omfatta Konstitutions-Utskottets åsigt, ovillkorligen instämma i Utskottets erkännande, att från Statsrådets sida i detta fall ingen grundlagsvidrig "åtgärd" blifvit vidtagen, men att endast uttalats ett "teoretiskt förbehåll" -- en åsigt -- och ingenting vidare. Jag kan då icke finna annat, än att desse -- olika med Utskottet -- måste komma till den slutsats, att i det nu ifrågavarande fallet någon anledning till anmärkning icke gifvits.

Den talare, som först hade ordet, erinrade, att här icke vore fråga om personer, utan om principer och åsigter. Jag delar fullkomligt denna hans mening. De förra må gerna vika för de senare, men då principerna just uppbäras af personerna, borde väl de senare få vara oantastade.

Slutligen torde det icke böra anses olämpligt, om jag uttalar den förmodan, att, derest de ledamöter af Statsrådet, hvilka äro föremål för den anmälan Konstitutions-Utskottet nu gjort, skulle i följd af något uttalande från Riksdagens sida blifva entledigade, underrättelsen

underrättelsen derom skulle af svenska folket, åtminstone den *mera* tänkande delen deraf, mottagas med allt utom tillfredsställelse. Åtminstone tror jag mig veta, att inom den ort, hvarom jag eger närmare kännedom, man lifligt önskar, att det må tackas Hans Maj:t att vid hans rådsbord länge bibehålla nu varande rådgifvarne, till hvilka man vant sig att hysa det oinskränktaste förtroende. Jag anhåller vördsamt om proposition, att det föredragna utlåtandet måtte läggas till handlingarne.

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr Rossander: Ingen kan lifligare än jag vara öfvertygad, att liksom Riksdagen har rätt att nagelfara hvarje åtgörande af en enskild statsrådsledamot såsom sådan, eller regeringens politik i allmänhet, den ock har ej blott rättighet utan äfven skyldighet att deröfver uttala sitt klander, om sådant är befogadt. Jag kan icke heller fatta den beskärmelse, man ibland hör framkastas från ett och annat håll, gående derpå ut, att framställa Statsrådets ledamöter såsom intagande de anklagades bänk. Detta kan väl vara sant, men i sådant fall är det väl ett obehag, som nödvändigt följer med den njutning, som den upphöjda platsen medför; och bänken synes ej sakna lockelser, huru hvasst stoppad den än är. För att emellertid ett klander skall åstadkomma hvad dermed afses och ej skjuta öfver målet, äro tvänne omständigheter af vigt att iakttaga. Först och främst att klandret är verkligen befogadt, och för det andra att det framställes i lämplig form och på lämpligt sätt. Intet af dessa villkor synes mig vara uppfyllt genom Konstitutions-Utskottets memorial. Den anmärkning, som det ansett sig icke kunna underlåta att framställa, innebär, enligt 107 § tydliga ordalag, intet mindre än en anklagelse af ganska graverande art. En dylik anmärkning säger intet annat än att Utskottet vid granskning af statsrådsprotokollen funnit Statsrådets ledamöter eller en eller flere af dem vidtagit sådana åtgärder, som icke öfverensstämma med rikets sannskyldiga nytta, eller annars lagt i dagen egenskaper, motsatta dem af oveld, nit och skicklighet, som af en statsrådsledamot kunna fordras; att de således begått svåra misstag eller underlåtenhetssynder. Någon annan förnuftig mening — om annars någon mening alls kan uppstå — om betydelsen af en dylik anmärkning kan ej framdragas ur berörda paragraf, när man genomläser den i sin helhet; och jag föreställer mig, att med vårt nuvarande statsskick ingen minister eller ministèr kan göra sig skyldig till så grofva misstag, och att ännu mindre tänkbart är, att Riksdagen skulle till Kongl. Maj:t behöfva aflåta en skrifvelse för att få en sådan statsrådsledamot ur råds-kammaren aflägsnad. För min del anser jag hela 107 § Regeringsformen vara en antiqverad kvarlefva från vår konstitutionela barndom, ett groft tillyxadt vapen, som rätteligen borde upphängas på spiken för att aldrig mera användas, och jag hoppas få lefva så länge att jag får höra uttalad en undran öfver, att denna paragraf kunnat kvarstå och gälla så länge, som den gjort, och detta så mycket hellre, som Riksdagen ej saknat andra

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

utvägar att tillkännagifva sitt missnöje emot en regeringsledamot, och det till och med på ett sätt, som ej kan missförstås, hvarken af den, som det gäller, eller af Konungen.

Hvad härefter vidkommer befogenheten af de i Utskottets föreliggande memorial framställda anmärkningarne, anser jag mig ej kunna inlåta mig på ett rättsligt bedömande af frågan, emedan jag ännu icke var ledamot af Riksdagen, då beslutet om indragning af lönen till Kommers-kollegii president fattades, vid hvilket förhållande det vore förmätet af mig att söka döma i en meningskiljaktighet emellan Regeringen och Riksdagen. Mig synes dessutom, som denna del af frågan kunde helt och hållet lemnas å sido, och det af skäl, hvilka jag strax skall nämna. Nu vill jag endast i förbigående påpeka, att de betydligt divergera från dem Herr Dickson framhållit.

Konstitutions-Utskottet har sagt, att frågan om Riksdagens rätt att indraga ordinarie anslag redan är afgjord; och så är den äfven, emedan Riksdagen flera gånger indragit sådana anslag. Nu har den äfven visat sig ega makt att indraga ett anslag, som behöfves för fortvaron i hela sin utsträckning af en institution, om hvars upphörande eller reducerande Regeringen och Riksdagen ej kommit öfverens. Det är således nu endast fråga om huruvida Riksdagen i denna sin maktutöfning öfverskridit de gränser, som praktiskt och faktiskt bestående förhållanden bort uppdraga för dess beskattningsrätt. Jag anser det ingalunda vara underligt, att Riksdagen vill till det yttersta värna sina rättigheter, men å andra sidan finner jag det ej obegripligt, att Konungens rådgifvare ej vilja råda honom att afstå från ett prerogativ, som har häfd för sig och för hvilket kan argumenteras och blifvit argumenteradt med grundlagens tillhjälp, och om denna mening är regeringen ej ensam. Riksdagen kan ej blunda för den omständigheten, att en annan åsigt i frågan än 1874 års Riksdags majoritets blifvit uttalad ej blott inom Riksdagen, der Första Kammaren gifvit tillkänna en uppfattning, som mera närmade sig regeringens tolkning af grundlagen, utan äfven utom densamma af vårt lands förnämste rättslärd; och ehuru Utskottet nu talar ett stolt språk, är saken därför icke på det klara, ty jag vill erinra om att dess majoritet var så liten som möjligt, och att bland minoriteten befunno sig alla Utskottets jurister. Vid den historiska utredningen af frågan har det nuvarande Konstitutions-Utskottet glömt omtala, att det en gång funnits ett Konstitutions-Utskott, som uttalat en diametralt motsatt mening. Jag menar 1828 års Konstitutions-Utskott. Detta var visserligen länge sedan, men man kunde då lika väl som nu läsa svenska och tolka grundlagen. Det är således ej ett fel, långt mindre ett brott, att hysa en annan åsigt än 1874 års Riksdags majoritet; men detta oaktaadt hafva Konungens rådgifvare blifvit försatte — jag ber om ursäkt, att jag använder ett starkt uttryck — i anklagelsetillstånd endast därför, att de inför honom uttalat denna sin motsatta åsigt, hvilken Konungen ock gillat. Detta är allt, ty regeringen har böjt sig för Riksdagen, såsom varande den starkare parten, dock med begagnande

af den enda, den svagare parten i sådant fall tillkommande rättigheten, nemligen att reservera sig. Att trampa denna rätt under fötterna, skulle i min tanke bevisa ett onödigt rätthafveri eller öfvermod, ej olikt det, då den gamle galliern kastar sitt svärd i de andres vågskål under utrop: *ve de besegrade.*

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Den enda åtgärd Kammaren, enligt mitt förmenande, har att med anledning af memorialet vidtaga är att antingen besluta en anmälan eller ock utan vidare lägga betänkan det till handlingarne; men skulle Kammaren gilla den af Herr Key föreslagna dagordningen och dymedelst godkänna Utskottets motiv, anser jag att den i och med detsamma äfven måste besluta en anmälan, ty det är i sanning oriktigt att gilla en åsigt, men likväl icke fatta ett med densamma öfverensstämmande beslut. Nu frågar jag, om Riksdagen vill i skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla om entledigande af män, som med utmärkt nit, redbarhet och skicklighet under en lång tid förvaltats sina ansvarsfulla förtroendeembeten. Kan sådant lända till rikets sannskyldiga nytta? Jag tror det ej.

Den förste talaren ledde diskussionen in på ett annat område, på frågan om regeringens politik i allmänhet. Jag vill icke följa honom dit. Jag vill blott erinra om den del regeringen tagit eller icke i de stora frågor, som nu främst stå på dagordningen, såsom grundskatternas aflösning och härordningens ombildning, hvilka afse att bereda oss yttre trygghet och inre trefnad. Vore det motståndarne till dessa reformer, som ville döma ministären för dess tillmötesgående af Riksdagens önsknings i dessa afseenden, skulle jag ej undra derpå, men vi, som lifligt önska, att de skola genomföras, vi, som sett, att regeringen kommit oss lojalt till mötes, samt med nit och allvar sökt bringa dessa svåra frågor till sin lösning, vi skulle gifva världen och historien det förvånande exemplet att vilja tvinga bort från Konungens rådsbord män, som i allt gått våra önsknings till mötes. Jag kan ej fatta detta. En ministär kan ej vara evig, och skulle man tro de rykten, som både genomkorsa Kammaren och spridt sig i vida kretsar utanför oss, skulle den nu varande ministären dagar vara snart räknade, hvilket beslut Andra Kammaren nu än må fatta. Möjligt att så är, och om det är så, så hafva dock regeringens nuvarande ledamöter sannerligen förtjent en annan afskedshelsning af nationens representanter än den Konstitutions-Utskottet nu tillämnat dem: Ar åter detta ej fallet och tvingar man den att afgå genom ett bifall till Utskottets memorial, så är det ännu värre. Förgäfvos skall man försöka bibringa nationen den öfvertygelsen, att ett dylikt beslut varit befogadt, ty, såsom Herr Berggren yttrat, den nuvarande ministären har folkets förtroende. Låtom oss ej misstaga oss. Ett misstroende votum af oss mot ministären skulle återfalla på denna Kammare sjelf, ty nationens aktning och tacksamhet skulle följa de afträdande. Det sägs nog allmänt att de fleste riksdagsmän komma hit upp med sin öfvertygelse i stora frågor förut fullt färdig, men jag vet likaväl, att jag talar till en samling af fosterländska män, inför hvilka en ärlig öfvertygelse får vara oförskräckt, må de då icke misstyccka honom, som är yngst ibland dem,

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

om han, innan de gå att afgifva sina röster, uppmanar dem, att lyssna till samvetets och fosterlandskänslans bud; och då är jag öfvertygad, att ministèren skall gå segrande ur striden.

Jag tror ej att det är nödvändigt att antaga Herr W. Ericsons förslag till dagordning. Jag anser, att på grund af formela skäl något annat beslut ej kan fattas än en skrifvelse enligt 107 § Regeringsformen eller ett förkastande af det slut, hvartill Utskottet kommit; ett antagande af Herr Keys förslag vore ungefär att låta nåd gå för rätt, men troligen begär ingen här nåd, utan endast rättvisa, och jag hemställer för min del, att Kammaren måtte, med förklarande, att Konstitutions-Utskottets memorial icke bör till någon Kammarens åtgärd föranleda, besluta att lägga detsamma till handlingarne.

Herrar *Lundström*, Friherre *Lagerfelt*, *Nyblæus*, Friherre *af Schmidt*, *Grenander* och *Lindstedt* instämde med Herr *Rossander*.

Herr *Biesert*: Att uppträda efter en så utmärkt talare, som den, hvilken nu lemnade ordet, har alltid sina betänkligheter, i synnerhet då man icke kan instämna i de åsichter, han förfäktat. Men då jag anser frågan vara af den vikt, att den rör sig omkring spörsmålet, huruvida svenska folket eger grundlagsenlig rätt att sig sjelf beskatta, så har jag icke tvekat att begära ordet, för att i korthet tillkännagifva *min* åsigt i frågan. Då emellertid en föregående talare, Herr *Ola Andersson* i *Nordanå*, utvecklat och gifvit skäl för denna åsigt på ett bättre sätt, än jag förmår, kan jag inskränka mig till att instämna med honom, och jag gör detta med tillägg, att jag önskar, att det beslut, som nu kommer att fattas, måtte gifva ett bestämdt och klart uttryck åt den åsigten, att svenska folket fortfarande eger sin urgamla rätt att sig sjelf beskatta.

Herr *Jöns Pehrsson*: Att här föreligger en viktig principfråga, kan icke förnekas, oaktadt många sökt förringa vigten af densamma, och då jag vid något föregående tillfälle har vågat uttrycka en sorts mening i denna fråga, så torde icke heller denna gång Kammaren misstycka, att jag besvärar med några ord.

Hvad vi i första rummet böra besinna det är: *hvad är Riksdagen?* Jo — en samling representanter för Sveriges öfver 4 millioner innevånare, samlade för att rådslå om nationens angelägenheter, och betraktar man saken från den synpunkten, så bör det vara klart, att dessa folkombud ega rättigheter och skyldigheter, hvilka ingen borde försöka att taga från dem, nemligen att så behandla riksdagsärendena, som grundlagen föreskrifver. Betraktar jag vidare *konungamakten*, så måste den vara ett uttryck af folkets vilja samt fullgöra hvad folket genom sina representanter beslutit och ingenting annat. Det är helt naturligt, att folket icke genom sina ombud kan handhafva alla detaljer, som rikets styrelse kräfvär. Detta är anledningen, hvarföre regeringen är nödvändig i och för rikets styrelse, men inom det konstitu-

tionela lifvet måste den satsen vara gällande, att *hvad folket genom sina ombud beslutar, skall statsstyrelsen verkställa*. Är denna sats sanning, så tror jag också, att, om Riksdagen skulle blifva så illasinnad till sina tänkesätt, att den skulle vilja indraga anslaget för den styrelse, som verkställer dess egna beslut, det vill med andra ord säga att indraga anslaget för sitt eget välbefinnande, då funnes ingen makt utom våldsmakten, som kunde hindra den derifrån. Men en sådan orimlighet har ännu ej inträffat och kommer antagligen aldrig att visa sig.

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Hvad Herr Dickson med alla sina teorier yttrade derom, att förra Riksdagens beslut i denna fråga var alldeles kraftlöst och att det ingenting betydde, hvad Riksdagen i thy fall uttalat, så synes det mig, att, om maktfördelningen i staten vore sådan som talaren lät påskina, det icke alls behöfdes att tala mera i denna fråga. I så fall vore det öfverflödigt, att Riksdagen öfvervägde och beslöt i anslagsfrågor. Det vore då enklast, att Konungens rådgifvare helt kort sade till oss: "så och så mycket behöfves; skaffa summan utan vidare betänkande, ty Riksdagen har ej rätt att se till, om penningarne skola användas för ändamål, hvilka verkligen äro af behovet påkallade". Jag finner detta så orimligt, att jag nästan tror, det talaren sjelf vid närmare besinning icke skulle vilja exponera sig med en sådan åsigt.

I hufvudsak instämmer jag med den förste ärade talaren, men i ett afseende kan jag det icke, ty, säga hvad man vill, har Konstitutions-Utskottet gjort sin pligt och de ledamöter af Kammaren, hvilka äro lika pligttrogna som ledamöterna i Konstitutions-Utskottet, kunna icke annat än fortsätta på den väg, Utskottet anvisat. I ändamål att förhindra sådana försök att vidtaga åtgärder, hvilka icke öfverensstämma med andan i våra grundlagar, tror jag det är alldeles på sin plats att i tid säga ifrån med sådant eftertryck, som humaniteten fordrar. Då jag nu ser på sjelfva klämman i Konstitutions-Utskottets memorial, så kan jag icke lika med den förste talaren komma till det resultatet, att Utskottets anmälan icke skulle leda till någon åtgärd, utan har jag min afvikande mening. Visserligen har Kammaren vid föregående tillfällen fattat beslut af samma beskaffenhet som talaren föreslagit äfven vid detta tillfälle, men det har varit en väsendtlig skiljaktighet i princip då och nu. Jag anser derföre, att Kammaren med afseende å föreliggande anmälan bör fatta ett helt annat beslut än den förste talaren föreslagit, men jag skall för närvarande icke framställa något särskildt yrkande, endast taga mig friheten uppläsa ett förslag till beslut, som jag anser, att Kammaren borde fatta. Det har följande lydelse: "*Kammaren, som godkänner Konstitutions-Utskottets åsigt uti ifrågavarande betänkande N:o 6, anhåller i underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t, att han från Statsrådet ville skilja den eller de ledamöter, som tillstyrkt Konungen att fatta det beslut, Utskottet i förevarande betänkande för Riksdagen anmält*". Så ungefär anser jag, att beslutet borde lyda, men erkänner på samma gång, att Kammaren kan fatta ett annat

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

beslut och att jag också tror, att jag står ganska ensam om min åsigt samt till följd deraf icke vill yrka bifall till mitt förslag.

Man kan nu fråga mig, hvad resultatet skulle blifva, om Andra Kammaren godkände mitt förslag till beslut. Resultatet skulle helt enkelt blifva, att det stannade vid ett beslut i protokollet, ty Första Kammaren fattar antagligen ett annat slags beslut i denna fråga, och det gör derföre i själfva verket detsamma, huru vi afgöra frågan i denna Kammare.

Vidare kan man fråga mig, huruvida jag anser de nuvarande statsråd, hvilka bidragit till det omhandlade beslutet, så beskaffade att de icke längre böra kvarstå såsom Konungens rådgifvare. Denna fråga ställer sig ganska kinkig att besvara, men jag har min bestämda åsigt derom och är icke främmande för att uttala den. Det finnes en makt, som är högre än Riksdagens och som eger förmåga att skilja både den ene och den andre af dessa rådgifvare från deras innehafvande förtroendeplatser. Jag kommer derigenom till den slutsatsen, att ingen person är omistlig, och jag tror verkligen ej, att någon egentlig skada skulle förorsakas deraf, att en eller annan af statsrådets nuvarande medlemmar afginge, ehuru å andra sidan man icke har någon förhoppning att derpå skörda vinst under den närmaste framtiden. Ser jag tillbaka på den tid af 8 år, jag varit med vid riksmötena, så tror jag mig af min erfarenhet kunna gifva ett råd till de män, som bekläda rådgifvarekallet. Det skulle nemligen vara att, i händelse de vilja sitta kvar och allvarligt verka för landets välfärd, de borde något ändra åsikter. Ja — mine Herrar — det torde komma en tid, som visar nödvändigheten häraf, och vi hafva redan sett, huru i en mängd frågor regeringen ändrat åsigt. Huruvida likväl detta varit till gagn för samhället, är kinkigt att bedöma. Betraktar jag de senast framlagda förslag, hvori regeringen visat sig hafva frångått sina förut uttalade åsikter, så kan jag uppriktigt sagdt icke varseblifva någon förbättring. Till exempel i hvad angår härordningsfrågan, skulle det, enligt min och mångas mening, för landet vara den största olycka, om det nu under ett Särskildt Utskotts pröfning liggande regeringsförslaget ginge igenom, ty nationen skulle ej kunna uthärda de offer i tid och penningar, en dylik arméorganisation måste medföra. Jag skall icke fästa mig vid en jämförelsevis så obetydlig sak som frågan om Kommers-kollegium. Jag vore frestad tro, att något mera hänfullt aldrig förut varit framlagdt för Riksdagen, men dervid vill jag ej nu uppehålla mig.

Herr Rossander, som talade så väl och erhöll täta bravorop, sade, bland annat, att Riksdagen har i sin makt att på så många andra sätt än just detta gifva sin vilja tillkänna. Men, mine Herrar, denna makt kan icke af representationen utöfvas på mer än ett sätt, nemligen derigenom att, utan förnärmande af tredje mans rätt, neka anslag. Denna makt synes mig dock icke tve tydlig och icke svår att utöfva med urskilning och är den enda makt Riksdagen eger. Tages den från Riksdagen, är Riksdagens vilja intet annat än att den bönfallande kan framställa sina önsk-

ningar. Hvad särskildt beträffar den åtgärd från Riksdagens sida, som föranlett denna så kallade "lilla strid", har representationen i sanning gått så human tillväga, att tredje mans rätt icke förnärmats.

Herr Berggren påstod, att, om Kammaren fattar något annat beslut i frågan, än att med ogillande lägga Konstitutions-Utskottets betänkande till handlingarne, så skulle åtminstone den tänkande delen af nationen blifva alldeles förskräckt. Dermed vill han förmodligen hafva sagt, att den tänkande delen af nationen skulle utgöras endast af högre tjenstemän och en del personer med mera betydande förmögenhet. Men, snälle Herr Berggren, det torde finnas många andra män, som tänka ganska allvarligt, ehuru de ej äro tjenstemän eller godsegare och dessa — — — — —!

Som sagdt, för närvarande har jag icke något särskildt yrkande att framställa och vill sluta, ty mitt anförande tyckes förfeladt, att döma deraf, att man har så trefligt deråt. Om det är i god eller elak afsigt, vill jag lemna derhän. Emellertid har jag uppläst det förslag till beslut, som jag anser att Kammaren af principiela skäl borde fatta, utan att för närvarande yrka bifall dertill.

Herr Jonas Andersson i Häckenäs: Sedan en af mina utskottskamrater i början af öfverläggningen temligen tydligt redogjort för Konstitutions-Utskottets befogenhet i denna sak och skälen för framläggandet af ifrågavarande anmälan samt dervid äfven sökt att försvara den rätt, som egentligen afses med detta Utskottets åtgörande, och jag för min del har föga att i det fallet tillägga, så skulle det kunna synas nästan onödigt för någon annan utskottsledamot att ytterligare uppträda i frågan, men då Utskottet sedermera blifvit från en annan sida till den grad anfallet, som skulle hos detsamma knappast hafva förefunnits sundt förnuft, så måste jag, såsom ledamot af Utskottet och delaktig i det beslut, som nu är föremål för öfverläggning, i någon mån söka försvara både mig sjelf och Utskottet för de mot motiven och den af Utskottet föreslagna åtgärden riktade anfall.

Herr Rossander yttrade den skarpa tillvitelsen, att det i Konstitutions-Utskottets memorial ej funnes vare sig form eller befogenhet. Det senare sökte Herr Rossander äfven att ådagalägga, men huruvida han deri lyckades, derom torde tankarne vara delade. Beträffande anmärkningarne mot formen, så hörde jag icke, hvaruti det oformliga egentligen skulle bestå. Skulle det bestå deri, att Utskottet hos Riksdagen gjort anmälan om nu ifrågavarande sak utan att yrka, hvad Riksdagen, enligt Utskottets mening, i följd af samma anmälan skulle göra, så får jag förklara, att Utskottet dervid förfarit fullkomligt grundlagsenligt. Ty det heter i grundlagen, att, om Utskottet vid granskningen af statsrådsprotokollen finner någonting anmärkningsvärdt, Utskottet bör anmäla detta för Riksdagen, som med anledning deraf eger att vidtaga de åtgärder den finner för godt; men grundlagen föreskrifver ingenstädes, att af denna anmälan ovilkorligen skall följa en skrifvelse

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

från Riksdagen om något eller några statsråds entledigande från deras embeten; den föreskrifver endast, att Utskottet eger både rättighet och skyldighet att anmäla hvad det i statsrådsprotokollen funnit anmärkningsvärdt och derom upplysa Riksdagen. Här af följer dock alldeles icke, att Utskottet åsyftat någon skrifvelse om det ena eller andra Statsrådets entledigande, ej heller förutsattes, att Riksdagen derom skall fatta beslut.

Frågan blifver således, huruvida Utskottet verkligen haft några skäl för sina anmärkningar eller sin anmälan. Härom har under hela förmiddagen tvistats och olika meningar i det hänseendet sökt göra sig gällande. Man har å ena sidan sökt framhålla den åsigten — och detta har äfven varit Utskottets mening — att Riksdagen ensam eger rätt icke allenast att beskatta svenska folket, utan äfven att i redan beslutade och utgående statsutgifter göra indragningar, om den finner sådana nödvändiga och möjliga samt utan skada för staten kunna verkställas; och denna åsigt delas, som jag tror, af flertalet utaf denna Kammare. Den motsatta åsigten, att endast Riksdagen och Kongl. Maj:t tillsammans ega att indraga ordinarie anslag, har äfven funnit sina ifriga förfäktare. Frågan kan visserligen synas temligen obetydlig, men betraktar man den från den först nämnda sidan, så skall man finna, att den är af en ganska stor och väsentlig betydelse, ty den rör ju en af svenska folkets dyrbaraste rättigheter, handhafvandet af svenska folkets beskattningsrätt. Nu kan man visserligen ifrågasätta, huruvida de af Herr Statsrådet och Chefen för Civildepartementet inför Kongl. Maj:t i Statsrådet uttalade åsikter innebära något intrång på denna, det svenska folkets dyrbaraste rättighet. Men det är just detta, som, enligt Utskottets tanke, skulle blifva följd, om den af Statsrådet och Chefen för Civildepartementet uttalade åsigten skulle hos Kongl. Maj:t göra sig gällande. Resultatet skulle ej blifva något annat. Men om en Konungens rådgifvare inför Konungen förklarar, att den andra statsmakten, Riksdagen, gjort sig skyldig till en positiv grundlagsöfverträdelse genom att t. ex. indraga ett ordinarie anslag å 6,000 kronor till ett af rikets kollegier och sålunda förklarar den andra statsmakten hafva begått ett grundlagsbrott, så vill jag fråga, om skäl icke finnes för den andra statsmakten att opponera sig mot en sådan förklaring, i synnerhet om, såsom nu är förhållandet, densamma blifvit af Konungens öfrige tillstådesvarande rådgifvare och Konungen själf gillad. Frågan är derföre, som nämnt, af en ganska väsentlig vikt, ehuru den summa den gäller är obetydlig, och kräfver i hvad som helst åtminstone en kraftig protest från svenska folkets och dess representanters sida. Här har visserligen af, bland andra talare, Herr Rossander, blifvit yttradt, att de flesta rättslärde i detta fall äro af annan åsigt än Utskottets flesta ledamöter. Men man behöfver icke vara rättslärdd och juridiskt bildad för att kunna läsa innantill. Grundlagen säger bestämdt, att dess stadganden icke få tydas efter någon viss uppfattning eller på ett advokatoriskt inveckladt sätt, utan skall den ovilkorligen tolkas efter ordalydelsen. Den, som kan läsa någorlunda väl innantill

bör ock kunna förstå ordalydelsen i grundlagen; och jag trotsar hvem som helst att jäfva min mening, då jag påstår, att der icke finnes någon enda paragraf, som fränkänner Riksdagen den rätt, hvilken af Utskottet försvarats och som jag hoppas af denna Kamrere skall försvaras. Om Konstitutions-Utskottet stillatigande förbigått nu föreliggande fråga och det således icke lemnats Riksdagen tillfälle att angående densamma uttala sina åsikter, så skulle ju på Utskottet i detta fall kunna tillämpas det gamla ordspråket: "den som tiger, han samtycker". Derföre ansåg Utskottet nödvändigt att för Riksdagen anmäla hvad i afseende å denna fråga inför Kongl. Maj:t i Statsrådet förekommit. Och deri låg icke något klanderbegär. Jag frikallar såväl Utskottets öfrige ledamöter, som mig sjelf från hvarje begär att klandra våra nu varande Statsråd. Men en sak är att nödgas framlägga hvad grundlagen ålägger Konstitutions-Utskottet såsom dess pligt, en annan att göra detta endast af benägenhet att klandra. Konstitutions-Utskottet behöfde icke söka efter anledningar till dess ifrågasvarande hemställan. Saken hade blifvit ett föremål för allvarliga samtal, så väl långt före Riksdagens sammanträde som äfven efter riksdagens början, inom alla samhällskretsar.

Bland andre talare, som under denna debatt skarpt klandrat Utskottets åtgörande i detta fall, förekommer jemväl Herr Werner Ericson. Han tycker mig dock hafva tagit grundlagens bud, att denna lag skall tolkas efter dess ordalydelse, ganska litet i akt, då han påstår, att det finnes vissa beskattningsfrågor och bevillningsartiklar som Riksdagen eger att pröfva, utan att dock angående dem kunna fatta beslut. Men hvilka dessa beskattningsfrågor och bevillningsartiklar som Riksdagen sålunda eger pröfva utan att kunna föreskrifva, huru utgifterna till desamma skola utgå eller användas, derom sakna vi ännu upplysning. Jag tror också att en och hvar bland oss förgäfves skall leta efter någon paragraf i grundlagen, som upptager dylika beskattningsartiklar och föremål, i afseende å hvilka Riksdagens rätt på nyssanförd sätt vore begränsad. Tvärtom äro alla de grundlagsparagrafer, som handla om vårt beskattningsväsende i analogi med hvarandra derutinnan, att de stadga, att Riksdagen skall bestämma angående afgiftsbeloppen och deras användande. Vissa talare hafva förfäktat den åsikten, att i afseende å de allmänna verk eller inrättningar, som blifvit af båda statsmakterna upprättade, skola, just emedan de af dessa makter gemensamt etablerats, Konung och Riksdag gemensamt bestämma öfver de för deras upprätthållande erforderliga utgifter. Jag har förut antydt och ådagalagt, att denna uppfattning är oriktig. Riksdagen eger och bör ega rättighet att bevilja anslag till allmänna embetsverk och inrättningar; den har äfven bestämt öfver anslaget till Kommers-kollegium, lika väl som till andra embetsverk, men der ligger ock gränsen emellan statsmakternas gemensamma beslutanderätt. Det är sant, att, då båda statsmakterna gemensamt besluta en sak, så kan den icke upphävas eller förändras, utan gemensamt beslut. Men jag sade nyss, att Kongl. Maj:t icke eger att deltaga i beslut angående de ut-

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

gifter, som äro bestämda att utgå till upprätthållande af allmänna verk och inrättningar, utan Riksdagen ensam eger att i dessa saker fatta beslut. Ergo är det också Riksdagen, som skall se till, om anslagen fortfarande äro af behovet påkallade. Nu torde det vara skäl att göra en kort öfversigt huru det förhåller sig med det der beloppet 6,000 kronor, som gifvit anledning till den yppade konflikten i åsigtter mellan Kongl. Maj:ts rådgifvare och Riksdagen. Var denna summa behöflig för upprätthållande af tjänstbarheten i detta verk? Nej, visserligen icke. Det har tvärtom befunnits, att detta belopp hvarken under flera föregående år varit erforderligt eller för närvarande är behöfligt för att bibehålla detta embetsverk i dess fulla verksamhet. Presidentstolen i Kommerskollegium har många gånger förut stått ledig till och med under 5 å 6 års tid, utan att detta i minsta mån störande inverkat på ärendenas jemna gång. Presidentstolen står för närvarande tom och den stod också tom vid den tid Riksdagen beslöt indraga de der 6,000 kronor, hvadan ock då för tillfället icke något föremål fans, hvarpå denna summa kunde användas. Såsom jag redan erinrat, bidrog icke heller nämnda indragning att i ringaste mån rubba kollegii verksamhet, enär Riksdagen icke det minsta vidrörde det belopp af 1,500 kronor, som är anslaget till det kommersråd, som tills vidare bestrider presidentsgöromålen. Således finnes, enligt min och utskottsmajoritetens åsigt, *ingen nödvändighet* att göra denna indragning till föremål för ett så positivt uttalande som det, hvilket inför Konungen i Statsrådet blifvit gjordt, och derföre anser jag det icke heller vara statsklokt att så göra. Tvärtom tror jag det vara skadligt, emedan derigenom uppstår mellan de båda statsmakterna ett visst misstroende, som stör en lycklig samverkan dem emellan. Ett sådant misstroende behöfver icke heller existera. Om man medgifver i dess fulla utsträckning åt Riksdagen den beskattningsrätt, som enligt grundlagen tillkommer densamma, så föranleder detta icke något giltigt skäl för den andra statsmakten, eller Kongl. Maj:t, att misstänka, det Riksdagen på något skadligt sätt skall missbruka denna makt. Det finnes icke något exempel på, att sådant har skett, och man har alltså icke fog att draga den slutsatsen, att sådant hädanefter skall ske. Man kan visserligen antaga och supponera allt möjligt, såsom att Riksdagen, derest dess beskattningsrätt vore alldeles obestridd af den andra statsmakten, skulle, eftersom den nu indragit en del af ett anslag, som är bestämdt för ett visst embetsverk, framdeles kunna utsträcka sin myndighet derhän, att den skulle kunna rubba eller till intet göra hela rikets verk och inrättningar och sålunda förstöra hela den politiska mekanism, som är för det borgerliga samfundets existens nödvändig. Ja, man kan supponera det mest orimliga; men vill man göra dylika förutsättningar, så måste man äfven förutsätta, att svenska folket till sina representanter väljer sådana män, som nedsjunkit så lågt i afseende å vetande att de vilja förstöra sig sjelfva och rikets välfärd. Det är icke konungamakten, hvarom här är fråga, utan det är rikets sannskyldiga väl, och deraf utgör väl svenska folket den

väsentligaste och största delen. Jag tror, att hvarken nu eller någonsin en sådan tanke skall kunna uppstå, att en representant vill förstöra sig sjelf och på samma gång sina kommittenters bästa. Genom ett sådant antagande skulle man ovilkorligen ledas till den förmodan, att svenska folket rent af skulle sakna sundt förnuft.

Herr Berggren klandrade till den yttersta grad Utskottet, derföre att det i första delen af sitt memorial påstått, att det icke vore Riksdagen utan vederbörande Statsråd, som framkallat den ifrågavarande konflikten. För min del tror jag, att man rättvisligen bör medgifva, att det icke varit Riksdagen, som föranledt denna tvist; ty, om det är riktigt — såsom redan förut blifvit antydt och hvilket afven tydligen framgår för den, som vill rätt läsa grundlagen och tolka den efter ordalydelsen — att det varit Riksdagens rätt att indraga dessa 6,000 kronor, så har det icke varit Riksdagen, som framkallat konflikten mellan statsmakterna, utan orsaken dertill har varit det förklarande, som Statsrådet gjorde inför Kongl. Maj:t den 29 Maj 1874. Deri ligger utgångspunkten till det misstroende och det mindre välgörande förhållande, som nu uppkommit mellan statsmakterna, och deri ligger också orsaken, hvarför Utskottet nödgats göra denna anmälan till Riksdagen.

Herr Berggren har också förebrätt Utskottet, att det i sin motivering åberopat 1854 års Konstitutions-Utskotts motivering. Det har Utskottet gjort helt enkelt derför, att det varit Utskottets tankar, som der uttalats; men Utskottet har derjemte nu uttalat åtskilligt, som icke är intaget i 1854 års Utskotts utlåtande, och som är särskildt på nu ifrågavarande ärende tillämpligt.

Vidare har Herr Berggren sagt, att det hade varit större skäl för Utskottet att skänka 1809—1810 årens Riksdags uttalanden och åtgöranden ett större förtroende än att haka sig fast vid 1854 års Konstitutions-Utskotts åsigt. De hafva icke heller blifvit förbisedda. Herr Ola Andersson har åberopat åtskilligt från 1809—1810 årens riksdag, då samma åtgärder vidtogos, som Riksdagen 1874 vidtagit, — icke blott en utan flera sådana, och det just på färsk gerning, sedan samma års Riksdag bestämt grundlagens nuvarande form. Grundlagen hade då ännu icke hunnit hvarken att misstydvas eller att missuppfattas, utan den var ännu helt och hållet i färskt minne, och Riksdagen tillämpade den då just på det sätt, den efter grundlagen hade rätt att tillämpa densamma. Detta har också blifvit i Utskottets motivering åberopadt; och jag vill hemställa till Herr Berggren, om detta icke utgör bevis på, att Utskottet fäst sig vid 1809—1810 årens Riksdags tänkesätt uti förevarande fall.

För min del anser jag det icke vara behöfligt att längre uppehålla öfverläggningen. Jag vill blott erinra derom, att Konstitutions-Utskottet, för sin del, gjort hvad det ansett sig pligtigt att göra, och det återstår för Riksdagen att besluta öfver Konstitutions-Utskottets åtgärd så, som den för godt och rätt finner.

Det har blifvit yttradt, att det skulle åligga Kammaren ovilkorligen att antingen ogilla Utskottets ifrågan uttalade åsigt eller ock-

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

så gilla dem på det sätt, att en underdånig skrivelse till Kongl. Maj:t beslöts i den ordning och i den form, som 107 § Regeringsformen i ty fall bestämde. Jag protesterar äfven mot denna åsigt; ty det finnes intet positivt uttalande i grundlagen, som säger, att Riksdagen ovilkorligen skall ogilla Konstitutions-Utskottets memorial eller affärda en skrivelse, som är *tillåten*, men icke påbjuden; och det beror helt och hållet på Riksdagen att derom besluta. Riksdagen skall fatta beslut öfver Utskottets utlåtande. Den kan besluta att gilla Utskottets åsikter och lägga utlåtandet utan vidare åtgärd till handlingarne; men den har också full rätt att besluta en underdånig skrivelse, om den anser rikets väl sådant fordra. Men fordrar icke rikets väl en sådan skrivelseres beslutande, då bör icke heller Riksdagen och allra minst Andra Kammaren besluta en sådan. För min del har jag icke ansett, att rikets välfärd fordrade en sådan skrivelse till Kongl. Maj:t; och något dylikt ligger icke heller uttaladt i Utskottets utlåtande. För egen del får jag bekänna, att det varit endast i detta speciella fall, som jag funnit något anmärkningsvärdt i statsrådsprotokollen; och särskildt får jag erkänna, att jag hyser mycken aktning och stort förtroende för det Statsråd, vi för närvarande hafva.

Men detta hindrar dock icke, att man bör anmärka hvad som är anmärkningsvärdt, och sådant bör icke heller stå dem hårdare än hvarje annan menniska, som är underkastad anmärkningar, såvidt dessa ega några grundade skäl. Det finnes ingen ofelbarhet hos någon dödlig menniska och icke hos Statsrådets ledamöter, och dessa böra därför icke blifva alldeles öfver sig gifna, om de få en anmärkning mot sig i en speciel sak.

Jag yrkar för närvarande ingenting, utan öfverlemnar åt Kamraren att besluta rörande Konstitutions-Utskottets föreliggande betänkande.

Herr Törneblad: Såsom en inledning till mitt anförande torde det tillåtas mig uttala den erinran, att en af de mest ömtåliga punkter i statsorganismen är den, der den förvaltande och den skattebeviljande maktens verksamhetsområden beröra hvarandra. Må man icke möta mig med den invändning, att denna sanning är för väl känd och för allmänt erkänd för att här änyo behöfva upprepas, ty det förhåller sig med denna såsom med åtskilliga andra grundsatser, att den erkännes såsom grundsats, men att i tillämpningen det oftast blifver så, att man öfverskrider densamma och låter den ena makten ingå på gränserna för den andras verksamhetsområde. Ser man särskildt på den föreliggande frågans historik, tror jag det icke vara obehöfligt att ytterligare inskräpa denna sanning, om man eljest med en fördomsfri och hofsam uppfattning skall kunna bedöma frågan, så att icke vågskålen sänkes vare sig åt det ena eller andra hållet af den förut fattade meningens obehöriga tyngd, eller att man skärskådar saken i sympatiens eller antipatiens oriktiga dager eller låter öfverdrifternas bekämpa hvarandra så, att hvad som står emellan går under i stridens yra. Hvad som här närmast föreligger, det är att hålla

den af Konstitutions-Utskottet framlagda fråga för sig och frigöras densamma från alla tillfälliga och till saken icke hörande omständigheter, som kunna störande inverka på densamma, och att framför allt icke, mer eller mindre omedvetet, förvandla diskussionen till en adressdebatt. Vi hafva sålunda närmast att pröfva, om i fråga varande af Konstitutions-Utskottet anmärkta förhållande är af den beskaffenhet, att detsamma påkallar den åtgärd, som 107 § Regeringsformen medgifver Riksdagen rätt att vidtaga. Härvid bör då först undersökas, om den uppfattning, som i statsrådsprotokollet finnes uttalad, angående Riksdagens befogenhet eller icke-befogenhet att göra indragning å ett anslag, sådant som det i frågavarande, är riktig d. v. s. vi böra inlåta oss på den statsrättsliga sidan af saken. I detta afseende vill jag icke ingå i en fullständig granskning af hvad som i bevisningsväg blifvit anfördt från vare sig den ena eller den andra sidan. Jag vill endast hålla mig till några yttranden i Utskottets betänkande. Så säger Utskottet sid. 8:

*Ang. granskning af statsrådsprotokollet.
(Forts.)*

“Riksdagens makt att förordna om användandet af statens medel är sålunda en i grundlagen uttalad regel. Hvarje inskränkning eller begränsning af denna makt skulle vara ett undantag; och för erkännande af ett sådant borde, då 84 § Regeringsformen fordrar att grundlagarne skola efter deras ordalydelse i hvarje särskildt fall tillämpas, förefinnas stöd af grundlagens bokstaf; men i hela följderna af de paragrafer, som bestämma Riksdagens anslags- och beskattningsrätt, påträffas icke ett enda ord, hvarpå ett påstående om dylikt undantag skulle kunna grundas.

Det bör nemligen väl märkas, att skilnad emellan ordinarie och extra ordinarie statsutgifter är för grundlagarne alldeles främmande.“

Således har Konstitutions-Utskottet byggt sin bevisning på det påstående, att någon inskränkning i Riksdagens makt att förordna om användande af statens medel icke är att härleda ur grundlagen, men jag fruktar, att denna bevisningsgrund är för svag att härpå uppföra en sådan byggnad, som man nu försökt. Ut i ingressen till en af våra grundlagar, eller Regeringsformen, heter det, att “Våra och Våra Undersåtars ömsesidiga rättigheter och skyldigheter uti den nya Regeringsformen blifvit så tydligen utstakade, att de, med bibehållande af konungamaktens helgd och verkningförmåga, förena Svenska Folkets lagbundna frihet“. Dessa ord lemna en anvisning till att se efter huruvida grundlagen, i dess helhet betraktad, kunnat fylla detta ändamål, så att icke den ena makten inverkat störande på den andras verksamhetsområde. Det torde då medgifvas, att, om Riksdagen skulle företaga sig att indraga ett anslag eller en lön till en tjänst, hvilkens innehafvare derå eger fullmakt, skulle mot ett sådant åtgörande finnas det korrektiv, att tjänstemannen kan i laglig väg vinna sin rätt i trots af Riksdagens beslut. Detta är den så mycket omtalade tredje mans rätt. Men hvarpå grundar sig då denna tredje mans rätt? Jo, derpå att Kongl. Maj:t för honom i laglig ordning utfärdat

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

fullmakt, på sätt 28 § jemförd med 36 § Regeringsformen närmare utvisar. Men huru kan Kongl. Maj:t hafva denna rätt att utfärda fullmakt och sålunda trygga tjenstemannen för en indragning af hans lön från Riksdagens sida? Jo, naturligtvis derigenom, att en institution blifvit inrättad eller lön beviljad, utan att dervid något förbehåll från Riksdagens sida blifvit gjordt, angående tiden för dess bestånd, ty vore någon inskränkning i detta hänseende gjord, t. ex. till ett år, kunde icke Kongl. Maj:t utfärda fullmakten, och, om så likväl skett, finge den, som utfärdat fullmakten, sjelf ansvara för aflöningen. Det visar sig således, att denna rätt grundar sig på anslagets natur, d. v. s. på ett aftal mellan Kongl. Maj:t och representationen, och detta aftal utgör hvad som i andra länder kallas finanslag. Ett sådant aftal kan icke få någon annan form än af lag, och denna lag kan icke ensidigt upphävas af den ena eller den andra statsmakten, ty lika litet kan, efter min åsigt, Kongl. Maj:t ega rätt att göra en förändring i en institution, som blifvit af honom och Riksdagen gemensamt gjord, som Riksdagen kan hafva sådan rätt, och i detta fall skiljer jag mig från den ärade ledamot af Konstitutions-Utskottet, som från skånebanken uttalade den uppfattningen, att Kongl. Maj:t eger en sådan rättighet. Håller man på, att Riksdagen icke ensidigt har en dylik rätt, måste man också hålla på, att Kongl. Maj:t icke heller har den. Ser man förhållandet från en vidsträcktare synpunkt, så ligger deri ingenting annat, än att rättigheter och skyldigheter äro riktigt afvägda, såsom det anstår en konstitutionel stat. Det har blifvit sagdt, att sjelfbeskattningsrätten derigenom skulle lida någon inskränkning. Dervid ber jag dock få nämna, att det är skillnad mellan statsutgifter i allmänhet och anslag till bestämda ändamål. Besluter Riksdagen en utgift till ett bestämdt ändamål, som sålunda får naturen af anslag, så har Riksdagen utöfvat sin beskattningsrätt, och det på ett sådant sätt, att derigenom tillförsäkras stadga och fasthet åt anslaget icke blott till skydd för ingrepp från konungamaktens, utan äfven från Riksdagens sida. Såsom jag föreställer mig, är ett af de allravgiftigaste ändamål i en stat, att förvaltningen erhåller en behörig kontinuitet och ställes oberörd af dagens vexlande opinioner.

Här är sagdt, att man icke får tro på så farliga konsekvenser af Riksdagens ensidiga rätt att rubba anslag, som ofta blifvit framhållna. Detta är visserligen sant, men ett gammalt ordspråk säger, att det endast är det första steget, som kostar på, och är det första steget blott taget, är det lätt att taga det andra, och man är redan längre kommen inne på den sluttande vägen. En talare har häremot åberopat det bekanta yttrandet af en snillrik man, att om en borgare i Lund ginge ut genom norra stadsporten och fortsatte alltjemt norrut, han slutligen skulle komma till ishafvet. Det skulle häraf visa sig, att befarade konsekvenser icke kunna läggas till grund vid bedömandet af en sak. Låtom oss då ställa saken på dess rätta ståndpunkt och jemföra förhållandena. Finnes någon erfarenhet, som intygar, att en borgare från Lund gått ut genom norra stadsporten och kommit till ishafvet, eller att

flere så gjort? Funnes någon sådan, då kunde det vara skäl att tänka efter, huru man ville ställa till i fråga om utgåendet från norra stadsporten, men nu saknas erfarenheten. I en statsrättslig fråga, såsom här, talar historiens vittnesbörd om huru lätt maktställningen förändras genom en liten rubbning eller afvikelse och så småningom den ena efter den andra. Det anförda exemplet är således icke tillämpligt, eftersom man icke har erfarenhet att det omtalade fallet inträffat.

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Det har vidare från motsidan anmärkts att, om man fullföljde konsekvensen af den åsigt, som från ett visst håll blifvit uttalad, den skulle leda till ett lagligt 1772. Ja, påstår man detta, då måste man ock följdriktigt erkänna det berättigade i *den* farhåga, som man förklarar sig hysa på detta håll, för att man slutligen kan få en regerande Riksdag, ty man har då uttryckt den mening, att en ringa början kan i sina följder blifva något ganska farligt.

Härvid vill jag för min egen del dock bestämdt förneka, att jag hyser ens den ringaste fruktan för att svenska Riksdagen, så som den nu är sammansatt, skulle kasta sig in på en sådan omstörtningsskana, som man utmålade, ty jag tror, att den dertill är allt för mån om vårt folks och lands väl. Deremot fruktar jag, att lätt små ryckningar och rubbningar i statsmaskineriet kunna uppkomma, hvilka störa dess jemna gång och småningom försvåra arbetet derigenom, eller att genom uppställning, äfven i den bästa afsigt, af en eller annan i formelt hänseende möjligen gällande grundsats, den kan lätt förledas till steg, som i tillämpningen få andra konsekvenser, än man velat eller ens kunnat ana. Jag skulle såsom exempel härfå kunna framdraga en stat, med hvilkens historia jag är förtrogen, nemligen den romerska. Det lärer väl icke af någon kunna bestridas, att, så snart folkförsamlingen, som i sjelfva verket i Rom formelt hade styrelserätten, begagnade sig af denna rätt, och gick in på förvaltningens område, var det första steget taget till republikens undergång. Jag fruktar icke, att något sådant hos oss skall komma i fråga, jag upprepar det ännu en gång, men jag tror, att vi böra se saken äfven ur den synpunkt, att man väl betänker sig, innan man tager ett steg, som lätt kan föra längre än man vill. Jag vet väl, att man härfå må hända svarar: "det var här nödvändigt att gå till väga på detta sätt, för att en gång få ett slut på frågan om Kommers-kollegii ombildning". Nej, mine Herrar, för min del tänker jag icke så lågt om Riksdagens inflytande, att den skulle hafva varit tvungen att tillgripa detta medel, emedan det skulle hafva varit omöjligt för densamma att på annat lagligt sätt kunna vinna målet, ty nog framgår det oförtydbart af många omständigheter, att Riksdagen vet så häfda sin rätt, att den efter ett eller annat års förlopp kan få sin vilja fram, och att så är händelsen har äfven i detta fall erfarenheten visat, ty det afsedda ändamålet är ju åtminstone så till vida redan vunnet, som ett förslag till ombildande af Kommers-kollegium redan blifvit för Riksdagen framlagdt. Huruvida detta förslag kommer att antagas eller icke, derom hvarken kan eller vill jag nu yttra mig, men hufvudsaken är emel-

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

lertid att vi fått vår önskan uppfylld och erhållit ett förslag i frågan understäldt vår pröfning.

Vidare har här blifvit sagdt, att den nu ifrågavarande konflikten mellan regeringen och representationen blifvit framkallad af den man, som i fjor bestämdt uttalade den åsigten, att han icke kunde gå in på någon ombildning af Kommers-kollegium annat än under vissa vilkor. Men om så också hade varit fallet, så betyder detta ju i alla fall numera ingenting, då han gått från sina åsikter, så till vida som han nu framlagt ett förslag om en sådan ombildning utan dessa vilkor. Jag vill visst icke bestrida att, om Riksdagen ej gillar detta förslag, konflikten kan fortfara det oakadt, men hvad som redan skett i frågan torde dock tillräckligt bevisa, att något envist motstånd ej skall möta en allvarligt och hofsamt motiverad önskan från representationens sida. Och huru nu än frågan om Kommers-kollegii ombildning må gestalta sig — en ombildning som jag för min del äfven högeligen önskar — så anser jag dock icke att den bör störande ingripa i vårt statslif. Jag tror att Riksdagen illa häfdar sin ställning, om den mot Regeringen söker göra sin vilja gällande i ett fall, der dess rätt ändock alltid är ganska tveivelaktig, ty, mine Herrar, skall Riksdagen framträda med riktig styrka och kraft, då skall den stå på fullt laglig grund. Endast i sådant fall upprätthåller den sin ställning på ett sätt, som höfves en representation, men gör den det deremot i en mycket omtvistad fråga, då tror jag, att den i anseende snarare förlorar än vinner. Det har redan af en talare förut blifvit uttaladt, hvad Utskottet sagt å sidan 9 af sitt betänkande, der det heter: "Äfven om så är, torde det icke kunna anses önskligt, att Riksdagen för att påskynda behandlingen af under längre tid uppskjutna ärenden finner sig föranledd till vidtagande af åtgärder, hvilka af statsrådets ledamöter på samma gång kunna inför Konungen stämplas såsom grundlagsvidriga". Jag instämmer i denna åsigt och det på den grund, att jag tror, att Riksdagen icke för detta ändamål behöfver vidtaga några sådana kraftåtgärder, om hvilkas laglighet och ändamålsenlighet meningarne äro delade och hvilkas följder äro svåra att på förhand bestämma. För öfrigt anser jag att man nu i alla händelser bör låta den började konflikten afstanna, så att de båda statsmakterna kunna, oberörda af all störande inverkan, vare sig från ena eller andra sidan, arbeta till det gemensamma målet.

På grund af de åsikter, som jag här nu uttalat, är det klart, att jag, för min del, icke kan gilla, att någon anmälan efter 107 paragrafen Regeringsformen från Riksdagens sida göres, men då jag, utan att bestämdt vilja bestrida att Riksdagen grundlagsenligt kan uttala ett gillande eller ogillande af Utskottets åsigt, dock i allmänhet anser bäst, att Riksdagen tills vidare afhåller sig från att ingå på de motiverade dagordningarnes stråt, måste jag inskränka mig att yrka, det Konstitutions-Utskottets ifrågavarande memorial utan vidare må läggas till handlingarne.

Herr

Herr Danielsson: Jag har redan en gång förut från denna plats i en dylik fråga som denna yttrat den åsigt, att det är hvarje representants ovilkorliga skyldighet att uttala sin mening med det allvar, lugn och den sakkännedom han kan ega, utan hänsyn till några personliga förhållanden. Som jag med min röst inom Konstitutions-Utskottet bidragit till det resultat, hvartill Utskottet kommit, torde det måhända fordras af mig, att jag med några ord närmare tillkännagifver de skäl, som föranledt mig hertill.

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Jag har föreställt mig, att saken står på den punkt, att en strid, som måste utkämpas, nu här föreligger. Vi veta att, sedan Kongl. Maj:t vägrat att lemna sitt bifall till Riksdagens i fjor angående den ifrågavarande presidentslönen fattade beslut, måste nödvändigt antingen Riksdagen hafva fattat ett beslut, som öfverskridit dess befogenhet eller också Kongl. Maj:t fattat ett beslut, som öfverskridit hans rätt gent mot Riksdagen. Jag har biträdt Konstitutions-Utskottets mening, just emedan jag ansåg det vara nyttigt att nu få denna strid utkämpad, för att vi sedermera så sällan som möjligt måtte få återse frågor af sådan för båda statsmakterna lika sorglig beskaffenhet. Utskottet har blifvit mycket klandradt för detta sitt förfarande, och en ledamot af denna Kammare, Herr Professor Rossander, har anmärkt, att Utskottet hvarken i lämpliga ordalag eller i lämplig form behandlat frågan. För min del anser jag, att Utskottet här vid lag gått så lugnt och sansadt till väga som möjligt och jag tror derjemte, att de skäl, Konstitutions-Utskottet framlagt såsom stöd för sitt förfarande, äro sådana, att hvar och en, som vill från denna sida betrakta frågan, icke skall hafva något öfrigt att önska. Jag tror då förr, att den ärade talaren sjelf gjort sig skyldig till ett olämpligt yttrande, då han sagt, att 107 § Regeeringsformen kvarstår såsom ett rätt och groft tillhygge, hvilket så snart som möjligt borde hängas upp på spiken. Jag tror icke, mine Herrar, att vi hafva rätt att uttrycka oss så om våra grundlagar, så länge de hafva gällande kraft, utan att vi böra betrakta dem med mera fosterländska tänkesätt.

Han sade vidare, att de, som reserverat sig mot Utskottets beslut, voro nästan uteslutande jurister eller män, som tillegnat sig en högre akademisk bildning, men för min del betviflar jag högligen att, äfven om flere sådane män funnits i Utskottet och dess nu gjorda framställning således icke framkommit, Utskottets beslut skulle blifvit af större gagn för fosterlandet, än nu är fallet. Det kunde då visst hafva händt, att Utskottets beslut blifvit ett helt annat, men jag tror icke, att frågan härigenom blifvit löst på mera tillfredsställande sätt.

Här har vidare förfaktats den åsigten, att Riksdagen icke ensidigt eger upphäfva eller nedsätta sådana anslag, som en gång blifvit uppförda på ordinarie stat. Riksdagen eger visserligen att pröfva dem, men den får dock icke göra någon förändring i den en gång fastställda ordinarie staten. Jag hyser för min del en

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

motsatt mening och jag anser mig hafva berättigade skäl dertill, då jag genomläser grundlagen. Jag tror, i likhet med en föregående talare, att flere personer än endast de som ega juridisk och akademisk bildning kunna läsa grundlagen och fatta dess innehåll och hafva sin berättigade mening gent emot den akademiska bildning, som finnes hos reservanterne. Särskildt vill jag nämna, att, då jag inom Utskottet nedlade min röstsedel i urnan, skedde det icke för att klandra den ene eller andre af regeringens ledamöter och jag vill äfven nämna, att jag för min del fäster föga afseende på, hvilka i dag eller i morgon sitta på statsrådsbänken, utan jag gjorde det, derföre att jag ville hafva klart för mig, om Riksdagen egde rätt att bestämma öfver sådana anslag som här är i fråga, eller om Konungen äfven skall hafva sitt ord med derom.

En annan talare har beskylt Utskottet att icke hafva talat sanning. Han syftade härpå genom de ord af Tegnér han anförde, att nemligen hvad som är nytt icke vore sant och det sanna icke nytt. Jag tror likväl den ärade talaren måste medgifva, att hvad Utskottet här nämnt, då det säger, att Riksdagen vid 1850 års riksdag minskade ett ordinarie anslag utan Kongl. Maj:ts begifvande, är fullkomligt sanningsenligt. Jag tror äfven det är sanning, att Kamrarne efter nya Riksdagsordningens införande en gång fattat enahanda beslut i en dylik fråga, utan att först begära tillstånd dertill af Kongl. Maj:t.

Här har slutligen en reservant sökt förhålla Kammaren skräckbilder af konsekvenserna utaf Utskottets förslag. Jag tror, att dessa skräckbilder äro lika litet befogade, som dem man uppmålade, då den nya Riksdagsordningen skulle blifva lag. Man uppdrog då en mängd gestalter, som sedermera befunnos vara verkliga skuggbilder eller hägringar, som sedermera alldeles försvunnit. Och jag tror, att förhållandet äfven i detta fall är det samma.

Jag kunde hafva mycket mer att säga, men som jag förmodar, att Kammaren icke är särdeles undfägnad af att nödgas lyssna till långa föredrag, och jag dessutom hört sägas, att en mängd andre talare ämna yttra sig i frågan, vill jag icke längre upptaga Kammarens tid, så mycket mindre, som den ledamot af Utskottet, hvilken förut haft ordet, i sitt uttömmande föredrag framhållit det hufvudsakliga af hvad jag kunde komma att yttra. Jag har endast velat yttra de skäl, som föranledt mig att inom Utskottet bidraga till det beslut, som det fattat; och om än dessa skäl icke kunna vara öfvertygande för någon annan, så kan jag dock säga till Herr Rossander, att jag, i likhet med honom, kan med fingret peka på mitt bröst och säga, att jag härutinnan handlat af ren öfvertygelse, af ren fosterlandskärlek och icke af några andra motiv. Jag har intet yrkande att göra, öfverlemnande åt Kammaren att vidtaga der Utskottet slutat, så vida Kammaren finner Utskottets framställning vara förtjent af något vidare beslut.

Herr Alb. Staaff: Den talare, som under denna diskussion

först hade ordet, yttrade, bland annat, några ord för att uppgöra en karakteristik öfver den del af Kammararen, som han benämnde "oppositionen", och den del, som skulle utgöras af "Regeringens vänner". Han var dervid temligen vidlyftig, men jag skall fatta mig helt kort.

Den ärade talaren yttrade i sådant afseende, att för oppositionen "vore saken *allt*, men personen *intet*", hvilket deremot icke skulle vara fallet med regeringens vänner; och han vitsordade härjemte historiens blifvande vittnesbörd. Jag tillåter mig med anledning deraf tillkännagifva min glädje deröfver, att detta yttrande af en så erfaren och ojäfvig domare kommer att förvaras i Riksdagens protokoll och således i framtiden lemnat ett bidrag till historien.

Hvad beträffar den stora rättsfrågan, så faller det mig icke in att närmare inlåta mig på densamma, då jag icke tror mig fullt förstå att bedöma den, utan jag vill helt enkelt inskränka mig till den förklaringen, att jag instämmer med dem, som yttrat sig i öfverensstämmelse med den reservation, som Herr Rydin afgifvit. Jag har af densamma känt mig fullt öfvertygad, och anser dertill, att hvad Regeringen i den omtvistade frågan gjort, har skett med ett förståndigt afseende å den förnuftiga maktbegränsning, som bör finnas emellan Regeringen och Riksdagen, samt med hänsyn till den ordning och trygghet i statskicket utveckling, hvilken alltid måste vara önskvärd, på samma gång, som jag anser, att Regeringen icke på ringaste sätt trädt folkets rättigheter för nära. Jag kan således, i olikhet med Utskottet, ej finna annat än, att Regeringen med denna åtgärd afsett "rikets sannskyldiga nytta," och, hvad beträffar Konstitutions-Utskottets påstående, att Regeringen härigenom skulle visat sig sakna den "statsmannavishet," som vore att önska, så vågar jag, ehuru långt ifrån att tilltro mig ega den ringaste sådan, dock antaga, att den statsmannavishet, som besittes af vår nuvarande Regering med dess 10 ledamöter, är åtminstone lika god, som den, hvilken möjligen kan finnas hos den rest af Utskottet, som återstår, sedan man derifrån subtraherat alla dem, som reserverat sig, till hvilka senares antal hela den juridiska delen af Utskottet hör.

Om, såsom jag hoppas, man får antaga, att detta betänkande icke kommer att föranleda till någon åtgärd, eller, äfven om det skulle bifallas, icke till någon sådan, som kunde inverka på Statsrådets afgång eller kvarstannande, så anser jag dock, att denna fråga är af den beskaffenhet, att den icke kan beröras utan att man äfven kastar en blick på ministären. En talare, Herr Key, har visserligen sagt, att man under diskussionen måste noga akta sig för att vidröra personligheten; men Statsrådets personligheter såsom Statsråd måste dock vidröras. Och med all aktning för det episka lugn, som Herr Törnebladh förordade, då han varnade Kammararen att göra saken till en adressfråga, anser jag att detta svårigen kan helt och hållet undvikas, då Konstitutions-Utskottets memorial i sjelfva verket är en adress. Jag får då förklara, att jag, i olikhet med Herr Key, hvilken betviflade, att samarbetet

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Aug. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

mellan den nuvarande Regeringen och Riksdagen varit särdeles fruktbart. deremot anser detsamma hafva varit ganska godt och välsignelsebringande, samt att det i en snar framtid och äfven eftertid kommer att vinna ett välförtjent erkännande. Jag får derjemte uppriktigt säga, att jag å ena sidan visst icke vill påstå, att vår nuvarande ministär består af idej storheter och öfverträffliga förmågor, hvarföre jag också tror, att, om en eller annan af dem funne för godt att söka på andra verksamhetsfält gagna sitt fädernesland, nu, likasom ofta skett förut, detta skulle af folket upptagas utan någon större oro. Men om ock så är, bör man å andra sidan ihågkomma, att ledamöterna i den nuvarande ministären — jag säger det med trygghet — äro fosterländskt sinnade, nitiske och skicklige män, som gjort sig väl förtjente om fosterlandet, och att detta skulle illa upptaga, i fall något misstroendevotum föranledde att de *aflygsnades*. Ja, jag påstår, att detta så mycket mera skulle blifva händelsen, som denna ministär sluter inom sig öfverlägsna och framstående förmågor, hvilket bör tacksamt erkännas, och särskildt kan jag icke underlåta att, hvad beträffar den Statsrådsledamot, på hvilken det föreliggande betänkandet och denna diskussion hufvudsakligen hafva afseende, för min ringa del uttrycka min glädje och tillfredsställelse deröfver, att jag under min riksdagsmannatid blifvit i tillfälle att närmare än då man står utom Riksdagen blifva vittne till en så ädel, flärdlös och rastlös verksamhet och djupa insigter samt ett så brinnande nit för fosterlandet.

Om sådane män kan man tryggt säga, att Riksdagen behöfver dem, Konungen behöfver dem, landet behöfver dem.

I samma mån, mine Herrar, som man är vän af vår nya representation, i samma mån måste man äfven vara angelägen att, efter bästa förmåga, med sitt ringa ord söka medverka till att den må nogå vakta sig för mindre välbetänkta åtgärder och maktmissbruk. Äfven jag är en varm vän af den nya Riksdagsordningen; äfven jag svärmade derfor och tecknade mitt namn under en petition. Jag ångrar det icke. Jag är fortfarande öfvertygad, att, trots de anledningar till oro man stundom kan hafva, det dock varit väl och rätt, att denna förändring skedde. Men så mycket angelägnare är det derföre att söka häfda dess anseende bland folket. Med den nya Riksdagsordningens former äro frestelserna till maktöfverskridande måhända större än tillföre. Hvad särskildt beträffar förhållandet till ministären, bör detta vara ett sådant, som är önskvärdt och godt. Har detta förhållande alltid varit sådant? Jag vill blott säga några ord i ett afseende, nemligen rörande den viktiga *granskningsrätt*, som ovilkorligen tillhör Riksdagen. Denna granskning bör ske med allvar och skärpa, men fördomsfritt och på ett upphöjdt sätt. Ty hvad sker, mine Herrar, om man icke går så till väga, utan riksdag efter riksdag uti jemförelsevis smärre saker, likasom tröttrar ut den ena ministären efter den andra? Hvad inträffar? Jo, att det slutligen icke blifver så lätt att få några ministrar.

Herr

Ang. granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr Rossander yttrade visserligen, att "huru hårda statsrådsbänkarne än äro, saknas dock icke de, som vilja sitta der." Detta är en sanning; ja, det har till och med ofta visat sig, att åklagarne sjelfve gerna vilja sitta på denna "de anklagades bänk." Men det är icke detsamma, att få en plats besatt och att få den fylld; och tillfällen hafva gifvits, då man måst snart sagdt med ljus och lykta söka, icke efter tillräckliga förmågor, men efter personer, som vore villiga att i ministären ingå.

I afseende å Riksdagens handlingssätt i sådana frågor som denna har han öfver sig hvarken någon 106 § eller 107 §, men han har öfver sig hvad Herr Ola Andersson så vackert benämnde den moraliska lagen, och äfven den oskrifna lag, som i hvarje svensk mans bröst talar om kärlek till rättvisan och billigt erkännande af fosterländska bemödanden.

Då jag nu går att tillkännagifva mitt yrkande, kan jag icke underlåta att nämna, huru som det förefaller mig ganska eget att i afseende på en anmälan, att man anser en viss åtgärd böra hänföras till en paragraf, som innehåller en bestämd påföljd, säga, att man gillar motiveringen, men ändock lägger sjelfva betänkandet till handlingarne. Möjligen kan denna oformlighet försvaras, men mig förefaller den, som sagdt, ganska egendomlig.

Herr Danielsson har varit synnerligen angelägen att öfvertyga Kammarern derom, att, då han inom Konstitutions-Utskottet lagt sitt votum i urnan, han dervid icke haft några "bifasigter mot ministären." Men jag är långt ifrån att kalla det bifasigt, om han, då han gifvit sitt votum, dermed äfven velat paragrafens tillämpning.

Hvad angår Herr Werner Ericsons yrkande, så tror jag mig icke åtminstone för närvarande kunna gå in derpå, ty jag kan icke finna tjenligheten af ett sådant motiveradt yttrande.

Då jag icke anser detta betänkande böra föranleda till någon åtgärd, inskränker jag mig således helt enkelt till att yrka, att det måtte läggas till handlingarne. Detta yrkar jag, icke för Statsrådets skull, ty deras anseende är oberoende af betänkandet, utan för Riksdagens egen skull och för landets, hvars väl icke tillräckligt tillgodoses, om arbetet i dess tjänst icke erhåller sitt rättvisa erkännande.

Som ännu många ledamöter anmält sig att tala i den förevarande frågan, blef, i anseende till den redan långt framskridna tiden, den vidare öfverläggningen i ämnet uppskjuten till det eftermiddagssammanträde, som blifvit anslaget att hållas kl. 7 i afton.

Kammarerns ledamöter åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem
H. Husberg.